



bijenteelt

Maandschrift voor de Bijenteelt - ISSN 0166-6444

Jaargang 92 - no. 11 - november 1990



Officieel orgaan van de Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt in Nederland

bijenteelt

MAANDSCHRIFT VOOR DE BIJENTEELT
ISSN 0166-6444

Officieel orgaan van de V.B.B.N.
**VERENIGING TOT BEVORDERING DER
BIJENTEELT IN NEDERLAND**

Opricht 1897

Hoofdredacteur

J. Beetsma

Redactieleden

M.L. Boerjan, O. de Kat

Vaste medewerkers

N. de Jong, A. Neve, J.J. Speelziek, Ko Zoet

Bureauredactie

M.J.E.M. Canters

Ledenblad

Oplage 7250

Verschijnt 11x per jaar,

in juli en augustus gecombineerd

Proefnummers

op aanvraag

Advertentie-tarieven

op aanvraag

**REDACTIE, SECRETARIAAT en
LEDENADMINISTRATIE**

VBBN, Grintweg 273,

6704 AP Wageningen

Telefoon

VBBN (secretariaat/redactie) 08370-22422

Bijenhuis (handel/winkel) 08370-22733

Telefax

08370-24180

Openingstijden

Secretariaat di. - vr. 9.00-16.00 uur

Winkel di. - vr. 9.00-18.00, za. 9.00-13.00 uur

Postgiro

VBBN (vereniging) 84.68.01

Bijenhuis (Winkel) 82.32.76

Bankrelatie

ABN, Wageningen, Postgiro 82.41.84

Rek.no. VBBN (Vereniging) 53.90.42.897

Rek.no. Bijenhuis (Handel) 53.90.42.900

Registratie K.v.K.

VBBN: Verenigingsreg.no. V119736

Bijenhuis: Handelsreg.no. 11433

Druk

Drukkerij Modern B.V. Bennekom

Alle in het Maandschrift gepubliceerde meningen en inzichten blijven voor rekening van de auteurs.

De redactie houdt zich het recht voor de bijdragen in te korten of te redigeren.

Overname van artikelen en illustraties is toegestaan na overleg met de Redactie en dan met bronvermelding.

Kopij, opgave en betaling van advertenties en speurbijlages **zes weken voor de maand van plaatsing**, aan het Bijenhuis sturen. Tekst bij voorkeur typen; foto's liefst zwart/wit. Het maandschrift verschijnt omstreeks de 1ste van de maand.

jaargang 92 - nummer 11 - november 1990

Inhoud

Van de redactie	287
Einde staatsimkerij in de DDR <i>J.J. Speelziek</i>	288
Amerikaans vuilbroed <i>L.G.M. Hensels</i>	290
Een praatje over honingetiketten <i>J.J. Speelziek</i>	291
Historisch <i>Fieke Bos-van Noordwijk</i>	293
Reactie op mezen en bijen <i>R.J. Dijk</i>	293
Aanbevolen literatuur <i>Ben Helderink</i>	293
Bij en plant in Beeld <i>Arjen Neve</i>	293
Van imker tot imker <i>Ko Zoet</i>	295
Het Groentje 90 jaar geleden <i>Ko Zoet</i>	297
Sprokkelwaar <i>Otto de Kat</i>	298
Geknipt voor u <i>Ko Zoet</i>	299
Boekbespreking <i>J. Beetsma</i>	
Mijn ervaring en bedrijfsmethode met de Buckfastbij <i>Günther Ries/A.H. de Witt</i>	300
Onze bedrijfsmethode op de Buckfast abdij <i>Broeder Adam/G.C. Eizenga</i>	301
De lezer schrijft	
Nogmaals: bespuiten of bestuiven <i>J. de Vries</i>	301
Jeugdcursus imkeren, in de bijenstal van Stichting Freriks <i>Fieke Bos-van Noordwijk</i>	303
Verenigingsnieuws	
Bob den Held, nieuw HB-lid voor groep Noord-Holland	304
Nieuwe videofilms VBBN <i>R. Kakes</i>	304
Actie jeugd <i>G.J.J. Luttikhuis</i>	305
Geslaagden gevorderdencursus Berlicum <i>G. Geerts</i>	305
Kort verslag HB-vergadering, 6 september 1990	306
Heidehoningkeuring 1990 <i>J.M.G. van der Reijden-Rynja</i>	307
Expositie en Bijenhuis <i>J.M.G. van der Reijden-Rynja</i>	308
De Bijenles <i>J.G.M. van der Reijden-Rynja</i>	309
Officiële mededelingen	
Studiedag hommelteelt en bestuiving door hommels	309
Cursussen	309
Agenda	310

Bij de voorplaat

Jammergenoeg werd de foto van de bij op het driekleurig viooltje (zie de **honderdste** Bij en plant in beeld in het oktobernummer blz. 274) omgekeerd afgedrukt. Zoals door Arjen Neve beschreven, draait de bij, na het landen op het onderste kroonblad, zich 180° om en steekt de tong in de nauwe bloemopening. De bij houdt zich daarbij vast aan de de bovenste kroonbladen.

Het themanummer Drachtplanten

De twee redacties ontvingen een bedrag van f 2500,- van het provinciaal bestuur van Flevoland als bijdrage in de kosten van dit themanummer. Elders in dit Groentje wordt hieraan uitvoeriger aandacht besteed.

Wij danken hierbij de heer ing. G. Lijftogt voor zijn bemiddeling bij het verkrijgen van de bijdragen.

Reacties op het themanummer

Er kwamen nog min of meer uitvoerige reacties op het themanummer binnen die wij U niet willen onthouden.

De heer P.J. Koopman, St. Maartensdijk, heeft zijn hoop gevestigd op één organisatie, want "Eendracht maakt macht". Op deze wijze kan het teruglopen van het aantal leden tegengegaan worden. Het vermindern van het aantal leden wordt mede veroorzaakt door de hoge kosten van de suiker en die van de bestrijdingsmiddelen tegen de varroamijt.

De heer P. Appelhof, St. Jacobi Parochie, is zeer tevreden over het juninummer en haalt een zin aan uit het In Memoriam Arie Vink van Mr. L.R.J. Ridder Van Rappard: "Wellicht brengt het eeuwfeest in 1997 de fusieoplossing eindelijk naderbij" en merkt daarbij op, dat het hem niet snel genoeg gaat. Hij ziet in een gezamenlijk optreden meer dan de eerdergenoemde voordelen, namelijk: subsidieaanvragen bij de overheid in verband met de bestrijding van de varroamijt, het aanschaffen van apparatuur voor het onderzoek of het stichten van een nieuw onderzoekcentrum. Gezamenlijk optreden zal vooral de jeugd aanspreken. Wij moeten beginnen met de zaken waarover we het eens zijn en begrip tonen voor de zaken waarover we het niet eens zijn. Samenwerking zal leiden tot meer belangstelling voor de vergaderingen en meer kleur geven aan het gemeenschappelijke bijenteeltblad, ook al wordt het zwart/wit uitgegeven.

De heer J. Dubbelaar, Uitgeest, merkt op dat het verenigen van volken zeer nuttig kan zijn en soms zelfs noodzakelijk. Het deed hem bijzonder goed een themanummer van de gezamenlijke bonden te ontvangen. Hij heeft, in de afgelopen 25 jaar, nooit iets begrepen van de verdeeldheid van imkerend Nederland. Misschien moesten er eerst wat oude koning(inn)en vervangen worden, voordat tot verenigen kan worden overgegaan. Hij spreekt de wens uit, dat de huidige bestuurders de vereniging tot een goed einde weten te brengen. Met een gemeenschappelijk maandblad moet dit lukken! Hij stelt voor: bij de artikelen een duidelijke bronvermelding, zodat eenieder het artikel kan opvragen. Belangwekkende artikelen zouden door een groep personen kunnen worden gelezen en in een databank worden samengevat. (Red.: een Engelse databank van samenvattingen bestaat al, Apicultural Abstracts van de IBRA.)

Fieke Bos-van Noordwijk maakte namens de subvereniging **Winterswijk** de volgende opmerkingen: Het kleurenomslag maakt het blad erg aantrekkelijk. Doordat de inhoud bestond uit samenvattingen van lezingen, was de tekst jammergenoeg niet prettig om te lezen. Dat dit nummer over drachtplanten ging juichen we erg toe. Zeker voor buitenstaanders, waarvoor dit nummer zeker ook bedoeld was, zouden artikelen, zoals de inleiding en de eerste twee hoofdstukken van de Drachtplantengids van Hensels, zeker op hun plaats geweest zijn. De gekleurde middenpagina's met verenigingsnieuws zijn uitstekend!

Hoe zet ik als beginnend imker een bijenstand op?

De eerste twee reacties op ons verzoek, om over dit onderwerp Uw advies in te sturen, zijn binnengekomen. Graag willen wij de andere imkers nog eens aansporen ook hun ideeën in te zenden.

Verzekering van bijenvolken

Een belangrijk aspect van het lidmaatschap van de VBBN is, dat Uw bijenvolken automatisch worden verzekerd. Dit belangrijke feit zou U eens kunnen noemen aan een collega-imker die geen lid is.

Per 1 januari 1991
gewijzigde openingstijden
BIJENHUIS
van 1 april t/m 30 september

Maandag: 13.00 - 17.30 uur
Dinsdag t/m vrijdag: 8.30 - 17.30 uur
Zaterdag: 8.30 - 13.00 uur

van 1 oktober t/m 31 maart
Dinsdag t/m vrijdag 8.30 - 17.00 uur.

De winkel (het Bijenhuis) en het secretariaat van de VBBN zijn tussen Kerst en Nieuwjaar

GESLOTEN

Wij zijn weer aanwezig op 2 januari 1991.

Imker Klaus Nowotnick, Hauptstrasse 1, DDR-6086 Pappenheim.

In het oktobernummer 1986 van het Groentje publiceerde deze bijenhouder in een uitvoerig verslag hoe zijn imkerij functioneerde. Zijn relaas had o.a. tot gevolg, dat er enige contacten ontstonden met Nederlandse imkers, enkele daarvan zijn zelfs bij hem op bezoek geweest. Daar Klaus wat je noemt een apimondiale instelling heeft, verschaftte hem dat veel genoeg. In 1985 schreef ik in de Nordwest Deutsche Imkerzeitung een artikeltje en hoewel westelijke periodieken in de DDR niet toegelaten werden, kwam het desbetreffende maandblad toch bij Klaus terecht, die op mijn artikel reageerde. Nadien zond ik hem ons maandblad in een neutrale omslag, later nog een Nederlands-Duits woordenboek en zo kon hij kennis nemen van het imkergebeuren in Nederland. Juist voor het definitieve einde van de DDR, midden september 1990, mocht ik een week doorbrengen bij deze populaire imker in het dorp Pappenheim, thans weer omgedoopt in Klein Schmalkalden.

Imkeren in de DDR

Ten tijde van het "Sozialismus" was het imkeren er een lucratieve bezigheid, waarbij de overheid ongekende faciliteiten verleende, zoals

- hoge bestuivingspremies per volk: voor fruit DM 95,-, koolzaad DM 20,-, rode klaver DM 45,- en voor de bestuiving van gewassen in kassen DM 200,-.
- een ongekend goede reiskostenvergoeding
- verplichte aflevering van honing aan honinginkoopcentrales van de staat, waarbij de prijs sinds 1983 zodanig was (DM 14,- per kg) dat ontduiking van die verplichting niet aantrekkelijk was. De aflevering vond plaats in vaten met een inhoud van 28 ltr.
- bijensuiker à DM 1,40 per kg (prijs huishoudsuiker DM 2,-)
- gratis verstrekking varroa-bestrijdingsmiddelen
- de verzekering (bijen, oogstuitval en schade) bedroeg slechts DM 1,50 per volk, imkersorganisatie DM 15,-.

Verstrekking suiker, varroa-middelen en verzekering op basis van de januari-telling. Het geheel was wettelijk geregeld door de "Wanderkommission", samengesteld uit een vertegenwoordiger van de staat, vier uit de landbouw en enkele uit de imkerij. Om in dit verband mee te kunnen spreken moest men "Genosse" zijn (lid van de partij)! Al deze faciliteiten zijn nu ineens weggefallen en wat er voor in de plaats komt is onbekend, vermoedelijk een volkomen gelijkenschikking met de situatie in de BRD.

Verwerking van de honing

Daar de DDR-imker tot dusver alle honing in bulkverpakking aan staatsbedrijven afleverde en geen honing aan huis verkocht, was ervaring met de berei-

ding van honing (slingeren, zeven, roeren, potten, etiketteren, e.d.) onvoldoende bekend. De eerste borden met "Honig aus eigener Imkerei" worden er niettemin al waargenomen. Hoewel de jaarlijkse consumptie van honing in de BRD ruim 1,5 kg per persoon bedraagt, ligt die in de DDR slechts op 0,4 kg. Er was eenvoudig geen honing verkrijgbaar, met andere woorden thans is er voor honing een gat in de markt! Toch zal de individuele verkoop wegens gebrek aan ervaring in afzet, prijszetting en management ongetwijfeld de nodige problemen opleveren. De door de staat ingezamelde honing was voorheen bestemd voor export; naar het westen verliep die terwille van harde valuta vaak tegen dumprijzen. Hoewel men voor de toekomst hoopvol uitziend naar een goede omzet, met name voor de eigen omgeving, wordt er gevreesd voor goedkope honingimporten uit het westen.



Twee van de drie reiswaagens van imker Franz Lehnert met Klaus en Lehnert op de voorgrond.

Wat gebeurde er de laatste vijf jaar bij Klaus?

Uit zijn eerder genoemde artikel bleek, dat hij nog tot het midden van de 80er jaren werkte in zijn bekende bijenhuis met achterbehandelingskasten. Weliswaar experimenteerde hij toen reeds met Langstrothkasten en gingen zijn gedachten al uit naar een moderne bijenhouderij. Dankzij zijn vele contacten met andere landen, met name in het westen, had hij een goed idee van de bijenteelt in de wereld. Zijn publicaties in bijenbladen van de meest uiteenlopende landen verdragen een bewonderingswaardige bijna gedreven activiteit in het vlak van "public relations". Speciaal de vele reacties daarop waren voor hem een stimulans om het oude systeem vaarwel te zeggen. Zijn Bijenhuis, nog steeds met een fraai gekleurde façade, wordt in het komende jaar omgebouwd tot een weekendverblijf temidden van de fraaie bossen in het Thüringer Wald. Naast zijn Bijenhuis, in het vrije veld, staan nu nieuwe Langstrothkasten met sterke Carnicavolken. Elders bezit hij in een meer geïsoleerd gebied nog een stand Buckfastvolken, waar hij "reinbevruchting" nastreeft. Deze gedurende het laatste jaar versnelde evolutie op zijn imkerij vraagt

een nadere toelichting. Dankzij zijn boek "Propolis, Heilkraft aus dem Bienenvolk" (zie recensie in Bijenteelt (89)12: 341 (1987), dat hij via een uitgever in Oostenrijk en de BRD publiceerde, beschikte hij na het optrekken van het ijzeren gordijn aldaar over zoveel geld, dat hij daarvoor een goede gebruikte Volkswagen Passat kon kopen. Zijn weinig betrouwbare "Trabi" werd aan de kant gezet en zo ging hij op speurtocht in de BRD. Zijn vriend Karl Pfefferle, de grote imker in Münstertal, Schwarzwald (BRD), had voor zijn bijenmuseum grote belangstelling voor alle oude (antieke) bijenkasten uit de imkerij van Klaus, die dan ook in dat museum terechtkwamen. Als tegenprestatie ontving Klaus een elektrische radiaalslinger, geschikt voor 20 ramen! Honingbokalen waren in de DDR niet verkrijgbaar en wilde men een goede honingverkooporganisatie opzetten, dan waren genormaliseerde "DIB-Einheitsgläser" nodig, waarvan hij op zijn aanhangwagen een palletvol uit de BRD betrok. Verder is hij in overleg met de Deutsche Imkerbund (BRD) doende om de in Westduitsland gangbare "Gewährverschlüsse" met een productienummer te verkrijgen. Inmiddels is zijn voorraad honing omgepakt in genoemde eenheidsglazen, die binnen afzienbare tijd voorzien zullen zijn van "Gewährverschlüsse". Hierna denkt Klaus te starten met de afzet van zijn aan de nieuwe situatie aangepaste honingverkoop.

Drachtmogelijkheden in het Thüringer wald

Het Thüringerwald bezit rijke drachtmogelijkheden; de belangrijkste zijn: wilg, paardebloem, wilde kers, vuilboom, esdoornsoorten, framboos, wilgeroosje en honingdauw. De niet elk jaar voorkomende honingdauw (Waldtracht) kan van enorme betekenis zijn, ook de framboos die in de bossen massaal als onderbegroeiing voorkomt, verschaft een heerlijke honing. Waldtracht en frambozen maken 75% uit van de oogst. De gemiddelde jaaropbrengst is 30-35 kg, bij een "Wanderimker" zoals hierna beschreven, ongeveer het dubbele. Klaus verkoopt nu reeds zijn honing, waarvoor hij DM 7,50 per bokaal van 500 gr vraagt, inclusief DM 0,50 voor de bokaal.

Wanderimker: bijenhouder met grote, gesloten reiswagens

Het beeld dat ik van Klaus Nowotnick schetste is dat van een grote, wellicht enige uitzondering in de DDR. Ter illustratie nam hij me mee naar een "Wanderimker", een bijenhouder, die met vierwielige gesloten aanhangwagens werkt, waarop 30 tot 40 bijenkasten met achterbehandeling staan. In dit geval was het Frans Lehnert, een commissaris van politie die het na 25 jaren dienst voor gezins hield en met de VUT was gegaan. Zijn aanhangwagens verplaatst hij steeds naar goede drachtgebieden, zoals koolzaad, fruit en andere concentraties van drachtplanten. Opmerkelijk is daarbij ook de rode klaver, waar het om stuifmeel en bestuiving gaat. Ook bij deze imker boden de honingdauw en framboos de grootste opbrengsten. Tijdens een gesprek met deze Frans zwoer hij nog altijd bij zijn onverbeterlijke "Wander-

wagen", waarin je, weer of geen weer, altijd kunt werken. Ook het tillen van die zware kasten, zoals bij Klaus, was er niet bij. Frans had zich echter in het geheel niet aangepast aan de gewijzigde omstandigheden en zo had hij nog 5 ton onbewerkte honing in zijn bijenhuis liggen.



Zijn veldopstelling Langstrothkasten met Carnica's in Pappenheim.

Vakliteratuur in de DDR

Een behoorlijk imker-vakblad heeft de DDR nimmer gekend. Hoewel nieuws omtrent de bijenteelt werd ondergebracht in het maandblad "Garten und Kleintierzucht", (Ausgabe C), kwam de toch omvangrijke imkerij in de DDR nauwelijks uit de verf. Inmiddels bezit de DDR een nieuwe bijenperiodiek, de "Neue Bienenzeitung", een maandblad met een omvang van 64 pagina's. Of dit blad zich na het uiteindelijke samengaan met de BDR zal kunnen handhaven is de vraag. De Deutsche Imker Bund doet namelijk alle mogelijke moeite om alle Duitse imkers in haar organisatie onder te brengen. De DDR bezat volgens de laatste januari-telling 40.000 geregistreerde imkers met 550.000 bijenvolken, een niet te onderschatten potentieel! Inmiddels is de voortvarende Klaus weer druk bezig met een paar nieuwe boeken:

- Mijn bedrijfswijze met Langstrothkasten in het "Mittelwald";
- Een honingreceptenboek;
- Die politische Wende in der DDR (geen bijenboek).

Conclusie

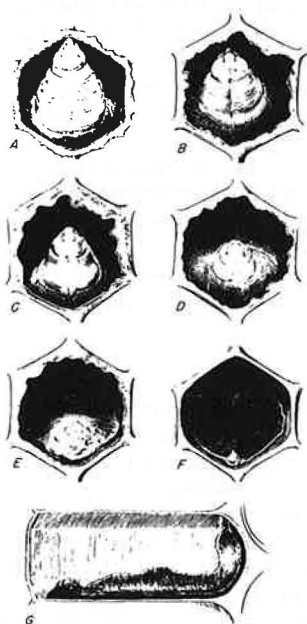
Het was een interessante ervaring op uitvoerige wijze kennis te mogen maken met een imker (41 jaar), geboren en getogen achter een voor hem ondoordringbare grens. Niettegenstaande dat, beschikte deze Klaus Nowotnick met zijn vrouw Elisabeth (36 jaar) en drie kinderen (15, 12 en 6 jaar) over een ongekende hoeveelheid energie en enthousiasme, met name op het terrein van de imkerij, hetgeen er ongetwijfeld toe zal hebben bijgedragen om de moed er in te houden. Zijn tweejarige diensttijd in de "Sozialistische Volksarmee", alsmede een periode van bijna een jaar als waarnemend burgemeester van Pappenheim hebben hem het geloof in een betere toekomst niet kunnen onthouden.

Amerikaans vuilbroed is een zeer besmettelijke ziekte die veroorzaakt wordt door de staafjesbacterie *Bacillus larvae*. Afhankelijk van het aantal sporen, dat de larve met het voedsel opneemt, sterft het broed in het gestrekte larve-, voorpop- of popstadium.

De sporen worden door de bijen, die eerst cellen poetsen en dan larven voeden, overgebracht; de sporen bevinden zich op de monddelen. Na ontkieming van de sporen in de larve, vindt deling van de bacteriën plaats en worden er stoffen geproduceerd die dodelijk zijn voor de larve, de voorpop en soms de pop. De larve wordt tot een slijmerige bruine massa. De bacteriën veranderen in sporen. In één larve kunnen tot 250.000.000 sporen worden gevormd. De sporen zijn bestand tegen extreme invloeden en kunnen na zeer lange tijd nog kiemen.

Ziekteverschijnselen

- onregelmatig broednest,
- veel open cellen tussen het gesloten broed,
- de larven worden van helder wit tot lichtbruin en de ingedroogde resten van donkerbruin tot zwart,
- de celdeksels worden vochtig en donker en worden hol in plaats van bol,
- de bijen maken gaatjes in de celdeksels en verwijderen eventueel het besmette broed,
- het aangetaste broed heeft een lijmachtige geur (gluton) en
- besmette larven en poppen worden vervormd tot ingedroogde schubben.



Bijenlarven gedood door Amerikaans vuilbroed. A. gezonde larve, B-F. dode larven in verschillende stadia van ontbinding, F. ingedroogde schub, G. zij aanzicht.

Tekeningen uit: Beekeeping in the USA.

Luciferproef

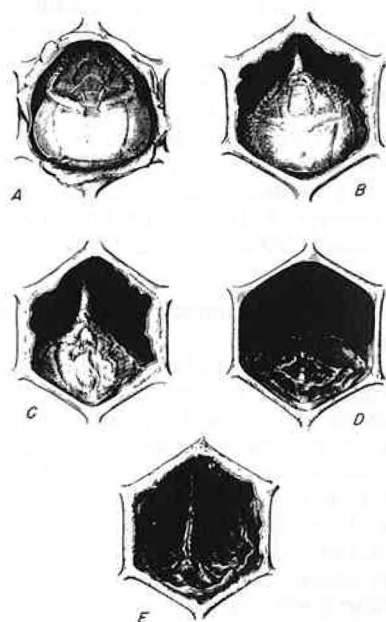
Wanneer met een lucifer door het holle celdeksel geprikt wordt, kunnen van de slijmerige bruine massa draden worden getrokken.

Besmetting kan plaatsvinden door:

- het voeren van besmette buitenlandse- of inlandse honing, in de vorm van vloeibare- of opgeloste honing of in suikerdeeg,
- het verzamelen van besmette honingresten in weggegooid verpakkingsmateriaal bij honingverwerkende bedrijven, op stortplaatsen en in glascontainers,
- het beroven van besmette standen,
- het invoeren van koninginnen, bijenvolken en gebruikte kasten en bijenteeltmaterialen en
- het opzetten van zwermen van onbekende herkomst.

Zodra de besmetting door de Veterinaire Dienst is vastgesteld, worden de besmette en van besmetting verdachte bijenvolken gedood en de kasten, raten en andere materialen verbrand.

Indien U bovengenoemde ziekteverschijnselen in een van Uw volken waarneemt, bent U verplicht dit aan het Landelijk meldnummer (08380-35044) te melden (op werkdagen van 9-10 uur s'ochtends).



Bijenpoppen gedood door Amerikaans vuilbroed. A-C. koppen in verschillende stadia van vervloeien en rotten, D-E. ingedroogde schub. In B, C en E zien we dat wat oorspronkelijk de tong was aan de bovenkant van de cel is vastgehecht.

Bijen- en Honingmarkt in Eerbeek

Tijdens de bijen- en honingmarkt in Eerbeek is het altijd goed even te toeven in het aangrenzende restaurant "De Korenmolen". Op zo'n dag lijkt het daarbinnen wel een zwerm, die maar niet wil gaan zitten. Hoe het ook zij, het is er een gezellige drukte, die het karakter heeft van een reünie van imkers. Dit jaar had ik het genoegen er aan een tafeltje te zitten met enkele aankomende imkers uit het midden des lands. Zij bevonden zich in de laatste fase van de beginnerscursus en hun leraar bijenteelt had hen geadviseerd de oudste heidehoningmarkt in Eerbeek eens te bezoeken. Een van hen had, zoals het etiket aangaf, een klein potje (250 gr) echte heidehoning gekocht. Hoewel het woordje "echte" wel enig commentaar ontlokte, werd de aandacht gevestigd op een rond etiket op de deksel, waarop o.a. vermeld stond: "Deze honing kristalliseert na enige tijd in een witte, vaste substantie ... etc." Hoewel de producent van deze honing het ronde etiketje er wellicht met de beste bedoelingen opplakte, had hij zich kennelijk niet gerealiseerd, dat heidehoning daarop nu juist een uitzondering maakt. Toen we besloten de betrokken verkoper daar eens van in kennis te stellen, bleken zijn naam en adres op het potje te ontbreken. Het "Honingbesluit" (Warenwet) geeft aan, dat de naam of de handelsnaam en het adres van de producent goed zichtbaar en duidelijk op de verpakking moeten zijn aangegeven. Daar de aankoop echter juist tevoren had plaatsgevonden was het niet moeilijk de stand te vinden, waar nog legio potjes honing zonder deze gegevens werden aangetroffen. De excuses van de standhouder waren vele, doch zo doorzichtig, dat het hem moeilijk viel zijn falen goed te praten. Na hem gevraagd te hebben of hij wel eens een bijenteeltcursus had gevolgd of een goed cursusboek had geraadpleegd, bleef hij het antwoord schuldig. Toen het rond twaalf uur in de honinghal een beetje rustiger was geworden, maakten we nog eens een ronde langs de stands. Bij de alom bekende en ervaren honingverkopers bleken naam en adres op de etiketten of apart op de potjes correct te zijn aangegeven. Toch ontdekten we een paar onbekende grootheden, die dat verzuimd hadden! Feitelijk is dat een kwalijke zaak, te meer waar ervaren honingkeurmeesters alle inzendingen aan een minutieus onderzoek onderwerpen en daarbij kennelijk geen aandacht schenken aan de etikettering. Ook zou het goed zijn als de marktbesturen hierop meer toezicht zouden uitoefenen. Bij de rondgang langs de stands is duidelijk te zien, dat de etikettering over 't algemeen keurig verzorgd is. Ook waren er enkele verkopers, die aardige zelfontworpen etiketten gebruikten. Lang niet alle konden echter in vergelijking met de in de handel zijnde veelkleurige etiketten concurreren. Verder zagen we enkele potjes, die zo intensief beplakt waren met allerhande informatie, dat één en ander meer op een kerstboom leek. Op één

flacon zagen we een neutraal kleurenetiket, daarop geplakt een klein ovaaltje met de vermelding "distelhoning", het gele rondje "De honing kristalliseert etc.", een klein plakstrookje met naam en adres van de verkoper en op de deksel nog het rondje van de VBBN. Zoiets doet natuurlijk afbreuk aan een goede presentatie!

Het honingpotdeksel met Verenigingseembleem

Een opmerking van iemand, dat het embleem van de VBBN op het deksel als herkomstaanduiding afdoende zou zijn, is onjuist. Koopt een klant zo'n potje honing zonder naam en adres van de verkoper, maar wel met dat VBBN deksel, en zou er bijvoorbeeld een dode ... (In Duitse richtlijnen wordt gesproken van een "Fremdkörper") in de honing worden aangetroffen, dan rijst de vraag wie daarvoor verantwoordelijk is en aansprakelijk gesteld zou kunnen worden! Jam- en honingpotjes worden door hobbyisten nu eenmaal voor allerhande doeleinden gebruikt en je weet maar nooit wat erin gezeten heeft om over het goed reinigen van de potjes alvorens er honing in komt maar te zwijgen. We zien hier dus hoe belangrijk het is dat iedere imker zijn naam en adres duidelijk zichtbaar op de flacon vermeldt. Bij de Deutscher Imkerbund wordt gebruik gemaakt van zogenaamde "DIB-Einheitsgläser", waarbij de leden niet alleen gebruik maken van fraaie etiketten, maar tevens van zogenaamde "Gewährverschlüsse" (garantiestroken). Hierop staat altijd een gegeven vermeld, waardoor het mogelijk is de betrokken imker op te sporen en zo hoort het ook. Een uitvoerig reglement begeleid bij de DIB deze materie.

Heidehoning met vreemd stuifmeel

Het correct vermelden van de naam van de producent kan soms tot interessante gevolgen aanleiding geven. Zo verkocht een standhouder verleden jaar een potje heidehoning aan een kritische klant, die deze heidehoning door een relatie bij de keuringsdienst liet onderzoeken. De reactie was, dat er geen sprake was van heidehoning, maar van wilgenhoning! Ik had het genoeg het bewuste potje honing nader te mogen onderzoeken, waarbij ik tot de conclusie kwam dat de typische smaak, geur en kleur van heidehoning onbetwist aanwezig waren. Blijkens de pollenanalyse had de onderzoeker, kennelijk geen imker zijnde, toch geen onjuiste conclusie getrokken. Uit een nader gesprek met de imker bleek namelijk, dat hij weliswaar "lege" raten had gebruikt voor de heidehoningoogst, maar dat deze daarvoor gebruikt werden op de wilgendoracht en dat er ten gevolge daarvan nog het nodige stuifmeel in de raten was achtergebleven. We brachten de kritische consument hiervan op de hoogte en vertelden hem o.a., dat in elk potje honing zich minstens één miljoen

stuifmeelkorrels bevinden, een hoeveelheid, die een bij in één vlucht kan meevoeren. Na het belang van stuifmeelkorrels in de honing aangetoond te hebben heeft deze consument de echte heidehoning met nog meer smaak verorberd. Veronderstel dat in dit geval naam en adres van de producent niet op het potje hadden gestaan! Voorlichting op dit terrein is

onontbeerlijk. We moeten onze omgeving er bij herhaling van trachten te overtuigen, dat de beste en meest verse honing, mits correct geëtiketteerd, alleen verkocht wordt bij de "buurman-imker". Een beetje chauvinisme hoort nu eenmaal thuis in het nog altijd ietwat mysterieuze imkersgebeuren.



*Prettige
Kerstdagen
en Gelukkig
Nieuwjaar*



ATTENTIE!
Deze honing kristalliseert na enige tijd in een witte, vaste substantie; dit proces is normaal; dit zuivere, NIET VERHITTE honingsoorten. Het weer vloeibaar maken geschiedt door vloeiwater, de zon of op de CV. MAX. temp. 40°C (handwarm). Oververhitting vernietigt de enzymen of fermenten, die waardevol zijn voor onze spijsvertering.



Bij(en)boek

Father Saubolle, een gerespecteerd imker in Nepal, zei eens tegen een beginnend imker: "Als je een goed imker wilt worden, lees je alle bijenboeken die je maar te pakken kunt krijgen. Lees en herlees ze tot ze bijna uit elkaar liggen. Verslind alle bijenvakbladen die je maar kunt vinden. Ga dan, na dat alles naar je bijenkasten om te ontdekken dat bijen niet kunnen lezen! (En alles toch nog anders doen).

Al het zoete komt van boven ...

Gisteren werd er een bijennest met 350 kg honing verwijderd onder het dak van het Berkeley Kasteel in Gloucestershire (Groot Brittannië), omdat door het gewicht het plafond naar beneden dreigde te komen. Aldus een klein berichtje in The Dailey Telegraph van zaterdag 25 augustus 1990. (Nooit geweten dat honing zó bedreigend kon zijn).

Gesprek tussen twee imkers:

A: En heb je het probleem kunnen vinden in het boek van Schotman?

B: Jazeker, maar het probleem is dat ik het wel kan lezen, maar de bijen niet.

A: Heb je dat wel eens uitgeprobeerd? Hang Schotman in je bijenkast en je krijgt uitgelezen bijen!

Reactie op mezen en bijen R.J. Dijk

Naar aanleiding van het artikel "Mezen en bijen" van P. Appelhof in Bijenteelt 92(9): 254 (1990) wil ik graag een suggestie aan de hand doen.

Ook ik heb indertijd last gehad van mezen die bijen voor de vliegplank wegpikten. Ik heb toen het vliegende silhouet van een roofvogel uit hout gezaagd, bruin gebeitst en voor de bijenstal aan een draad opgehangen. Het euvel was hiermee verholpen.

Het blijkt dat dit vliegbeeld de mezen zo'n schrik aanjaagt, dat ze bij de stal wegblijven. Het vliegbeeld van een roofvogel is in elk goed vogelboek te vinden.

Ik hoorde deze methode in de jaren zeventig van mijn bijenteeltleraar die dit ook heeft toegepast bij mezen en een specht.

Aanbevolen literatuur

Ben Hilderink, Zutphen

- Hommels (door Manja Kwak). In "Natuur en Techniek" 58, 8, 1990 blz. 600 e.v.
- Insektenogen. In "Archimedes" (Stichting IVIO) jaargang 26, 6, 1990 (aug.)

Caryopteris incana

Door het ontbreken van een Nederlandse naam moeten we deze keer genoeg nemen met de wetenschappelijke benaming van een bijenplant, die eerst in de nazomer tot bloei komt. Een struik voor de kleine tuin met een bloemenpracht in blauw.

Wie hem eenmaal heeft wil hem niet meer missen.

Kleine struik

Caryopteris behoort tot de familie van de ijzerhardachtigen, Verbenaceae. Een uit 75 geslachten bestaande familie met totaal ongeveer 3000 soorten. Vele daarvan groeien in tropische en subtropische gebieden. Zo ook het geslacht Caryopteris dat uit 15 soorten bestaat. Daarnaast is er nog een klein aantal benoemde vormen en cultivars.

Inheems in de Himalaya, China, Korea, Taiwan, Japan en Thailand.

Omstreeks 1844 werden planten van *Caryopteris incana*, afkomstig uit het noorden van China, naar Engeland vervoerd en in cultuur gebracht. Later werden ook planten vanuit Japan ingevoerd.

De plant heeft een struikvorm, met een hoogte van maximaal 1,50 m. De takken zijn buigzaam en staan schuin overhangend. De bladeren zijn tegenover elkaar aan de viltig behaarde takken geplaatst. Aan de grijze viltige onderzijde van de bladen heeft de plant zijn soortnaam te danken. *Incana* is afgeleid van het Latijnse *incan* = grijs.

In het gebied van oorsprong groeien de planten op een zandige of steenachtige bodem in bergachtige gebieden tot een hoogte van 3300 m.

Ze verlangen in de tuin daarom een goed gedraineerde grond en bovendien een warme standplaats. Ze kunnen goed tegen droogte maar zijn gevoelig voor onze winters.

Caryopteris incana

is een korte-dag-plant waarvan de groei in de voorzomer traag op gang komt. In augustus ontwikkelen zich aan het nieuwe hout de bloemknoppen. De bloei valt pas in september en oktober. De plant is dan getooid met prachtige tuilen hemelsblauwe bloemen, die goed tegen regen en wind bestand zijn. Ze geven in de nazomer nog een kleurrijk accent aan een tuin waaruit de zomerkleuren grotendeels zijn verdwenen.

De bloemen staan in de bladoksels. Ze zijn twee lippig.

De bovenlip heeft vier puntige lobben. De onderlip is komvormig en heeft een gewimperde rand. Hij heeft iets van een baard, waaraan de plant zijn Duitse naam "Blaubart" en de Engelse "blue-beard" heeft te danken.

Na het openen van de bloemknop komen eerst de vier meeldraden naar buiten. Ze steken de helmknoppen met het blauwe stuifmeel ver buiten de bloemopening.

Later volgt de stamper. Hij is korter dan de meeldraden en heeft iets naar buiten gebogen stempels.

In het tweehokkige vruchtbeginsel kunnen vier zaden tot ontwikkeling komen. Halverwege het buisvormige deel van de bloemkroon wordt de bloem-

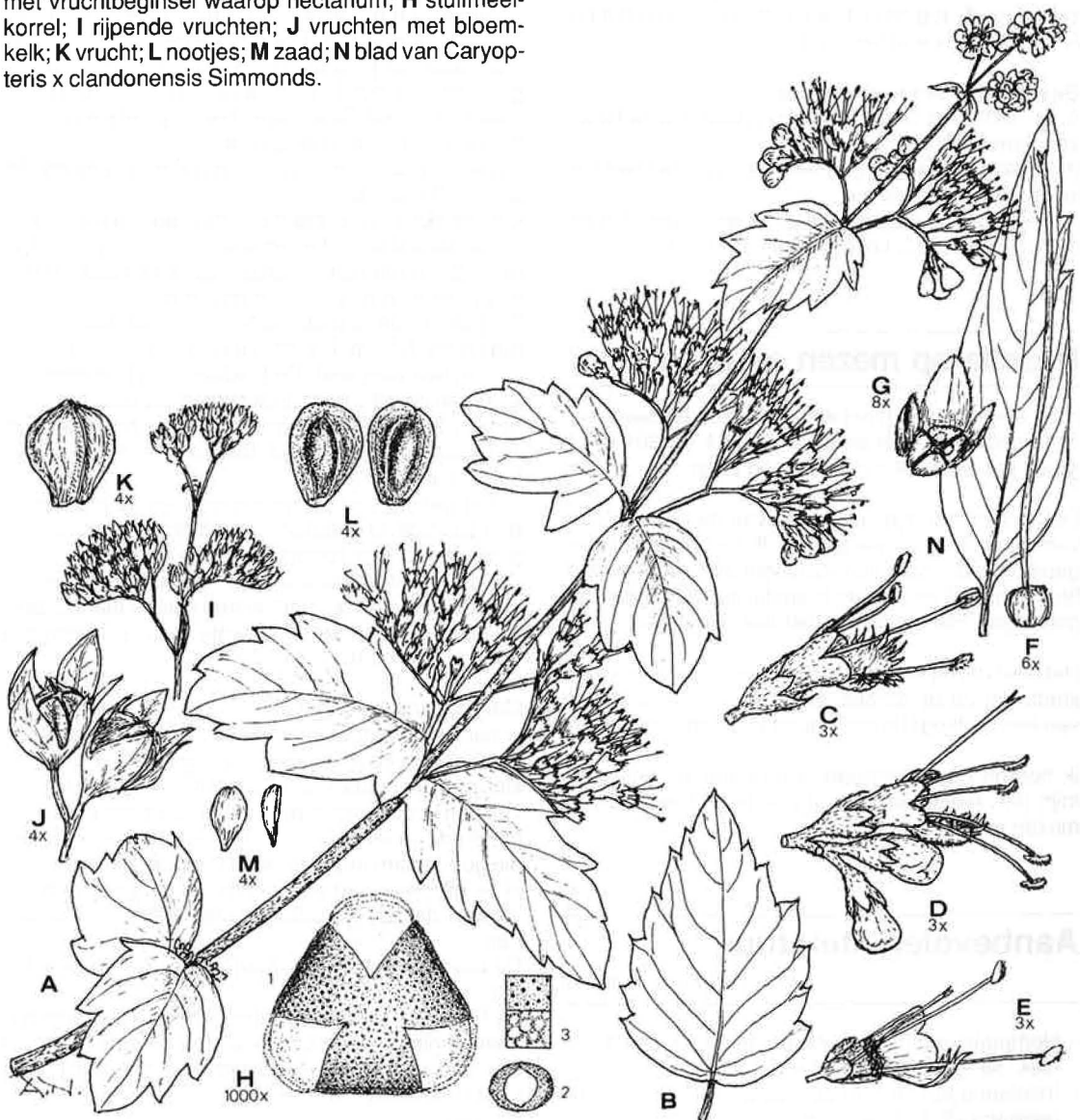
opening afgesloten met een dichte krans van witte haren. Ze bedekken het vruchtbeginsel en het nectarium. Dat is bovenop aan de voorzijde van het vruchtbeginsel gelegen.

De hele dag nectar

Aan het bezoek van purende hommels en bijen valt af te leiden dat van vroeg in de morgen tot laat in de middag nectar wordt afgescheiden. Zelfs bij slecht weer en lage temperaturen is er nog insectenbezoek. In geringe mate wordt door bijen ook stuifmeel verzameld. De stuifmeelklompjes zijn donkerviolet.

Caryopteris incana (Thunb.) Miq.

A tak met bloeiwijze; **B** blad; **C** bloem in mannelijk stadium; **D** bloem in vrouwelijk stadium en bloemknoppen; **E** in langsrichting doorsneden bloem; **F** vruchtbeginsel met stamper; **G** deel van bloemkelk met vruchtbeginsel waarop nectarium; **H** stuifmeelkorrel; **I** rijpende vruchten; **J** vruchten met bloemkelk; **K** vrucht; **L** nootjes; **M** zaad; **N** blad van *Caryopteris x clandonensis* Simmonds.





De hele dag kan nectar worden gepuurd. Ook bij slecht weer.

Het bijzondere van het bijenbezoek vind ik telkens weer dat het voor een bij de moeite loont ergens in een tuintje de bloemen van een enkel struikje te bezoeken. Dat gebeurt echter wel in een periode dat de bijenweide niet meer zoveel heeft te bieden.

Als de vrucht rijp is valt hij uiteen in vier nootjes, elk één zaad bevattend. De nootjes zijn aan de rand van een vleugel voorzien. *Caryopteris* is afgeleid van het Griekse *karyon*=noot en *pteron*=vleugel.

Vermeerdering

De plant kan worden vermeerderd uit vroege zomerstek, door het maken van afleggers en door zaad.

Een regelmatige snoei bevordert de ontwikkeling van bloemen. Als de struik in het voorjaar tot 30 cm boven de grond wordt gesnoeid, ontwikkelen zich vele scheuten waaraan zich reeds in het najaar bloemen vertonen.

Hybride

Uit deze soort en de uit Mongolië afkomstige *Caryopteris mongholica* heeft zich omstreeks 1930 in West Clandon in het Engelse Surrey een hybride gevormd. De eigenaar van de tuin, de heer Simmonds, noemde hem naar de plaats van herkomst: *Caryopteris x clandonensis*. De hybride, nu bekend als cv 'Arthur Simmonds', heeft eironde tot lancetvormige bladen, die gaafrandig zijn of voorzien van enkele tanden. Hij heeft een uitbundiger bloeiwijze en is minder gevoelig voor de winter in onze streken. Later zijn nog andere cultivars geteeld met mooie namen als cv 'Blue Mist', cv 'Kew Blue', cv 'Heavenly Blue' en cv 'Ferndown'.

Literatuur:

- Moldenke, H.N. (1983): Notes on the genus *Caryopteris* (Verbenaceae). *Phytologia* 52(6): 415-437; 52(7): 452-490; 53(2): 146-164; 53(3): 198-218.
 Erdtman, G. (1945): Pollen morphology and Plant taxonomy IV, Labiales or Verbenaceae. *Svensk. Bot. Tidsk.* 39: 283-285.

Van imker tot imker

Ko Zoet

De koning te rijk met hun koninginnen

Dat zijn de imkers als blijkt dat in de loop van de zomer een goed aaneengesloten broedpatroon in de volken aanwezig is na een geslaagde teelt. Maar wat te zeggen van de ervaring van imkercollega Weber uit Klazinaveen bij wie reeds in april in een van zijn volken een jonge koningin aan de leg was.

Tijdens de eerste inspectie, medio maart, werd moerloosheidesignaleerd. Dank zij de zeer zachte winter lag de volksontwikkeling ver voor op schema en darrebroed was aanwezig. De heer Weber waagde de gok en gaf het moerloze volk een raampje open broed uit een ander volk. Eind maart was het zo ver, er werd dringend getuut en tijdens het uitbreken van de overige doppen liepen de moertjes over zijn handen. Eind april was er een keurig broednestje aanwezig. Het volk ontwikkelde zich verder goed en bracht het tot een oogst van veertig pond honing.

Wellicht is dit de allervroegste koninginneteelt geweest, die gevolgd werd door een geslaagde bruidsvlucht. De grootste risicofactor bij een zeer vroege of

zeer late koninginneteelt is uiteraard het weer en de aanwezigheid van geslachtsrijpe darren. Ideaal voor een geslaagde bruidsvlucht is rustig weer met een maximumtemperatuur van minstens twintig graden en een overvloed aan darren en dat allemaal binnen de bronstperiode van de koningin. Als regel geldt dat deze drie weken na haar geboorte is beëindigd. Uitzonderingen op deze regel zijn echter mogelijk. Er is een waarneming uit 1980 van de heer Snoek uit Assen die constateerde dat een jonge koningin, nadat zij voor bevruchting drie weken op Schiermonnikoog was geweest, op haar dertigste levensdag van een bruidsvlucht naar haar volk terugkeerde en als bewijs van een geslaagde paring het bevruchtingsteken bij zich droeg. Zo zien we maar weer. Om het allemaal overzichtelijk te maken hebben we de activiteiten van de bijen vastgelegd in tabelletjes zoals: eerste en tweede dag na geboorte werkzaamheden A, vervolgens een aantal dagen werkzaamheden B, enz. De bijen hebben deze regeltjes echter nooit onder ogen gehad en de werkzaamheden van de af-

zonderlijke bijen richten zich naar de behoeften van het moment, waarbij vaak werk wordt verricht waar toe ze, volgens hun leeftijd, niet meer geschikt of waaraan ze nog niet toe zijn.

Denkt u maar eens aan het broed verzorgen in een vlieger, bestaande uit een koningin en hoofdzakelijk vliegbijen of het uitvliegen van jonge bijen in een veger op zoek naar voedsel of water.

Maar om op onze koningin te tellen terug te komen, ga er nooit te vroeg van uit dat een volk moerloos is. Neem altijd de proef op de som door een raam open broed in te hangen. Moerloosheid blijkt vervolgens uit het aanzetten van redcellen. Er is nog een mogelijkheid waarbij de imker aan moerloosheid denkt en die voorkomt tijdens overvloedige dracht en een periode mooi weer.

Door de overstelpende hoeveelheid nectar die wordt verzameld, worden alle lege cellen voor het opslaan hiervan gebruikt. Ten onrechte concludeert de imker dat de volken moerloos zijn. Er is echter geen rekening gehouden met het feit dat nectar een waterige suikeroplossing is die veel opslagruimte vergt. In feite is er te weinig ruimte gegeven. Ook dit jaar is weer gebleken dat de bijen tot grote prestaties in staat zijn; de imkers moeten dan hun schroom overwinnen en van hun volken kleine wolkenkrabbertjes maken.

Een ander fenomeen is dat de bijen bij aanhoudende sterke dracht nauwelijks aan het verzegelen van de nu tot honing ingedampde nectar toekomen. Hoe groot zal de gewichtstoename tijdens deze hoogtijdagen zijn geweest? Een bijenweegschaal staat bij mij nu hoog op het verlanglijstje.

Herfstoverpeinzingen

Tussen een paar kletterende regenbuien door nog even bij de bijen geweest. Als het zonnetje er even door komt is er nog wat activiteit te bespeuren. Op de grond voor de kasten liggen een paar darrelkjes, vergane glorie. Zoals gewoonlijk druk ik even mijn oor tegen de zijwand van de kast; een zwaar gezoem (voor mij: tevreden gezoem) is te horen. Er is dan ook van alles aan gedaan om een goede winterzit te garanderen. De daken zijn verzwaard met stenen, de vlieggaten afgeschermd tegen muizen, terwijl een open bodemrooster zorgt voor voldoende zuurstof. De volken hebben een beste wintervoorraad, hoofdzakelijk honing, want suiker is er nauwelijks bijgevoerd. Twee volken waren zo zwaar dat ze niets hebben gekregen. Je voelt je haast schuldig, want zit het er niet van jongsaf ingehamerd: "Elk volk tien tot twaalf kilogram suiker opvoeren"?

Bij hernieuwde twijfel worden de kasten van achteren nogmaals gelicht: bijna niet omhoog te krijgen. Een van de volken gaat de winter in op drie bakken. Half september wilde ik de onderste bak verwijderen, maar tot mijn verbazing was er nog een aantal ramen gesloten broed aanwezig.

Alles weer teruggezet en toen de dekplank even gelicht. De vier buitenste raten bevatten aan beide zijden volledig verzegelde honing, de twee overblijvende een brede koepel honing met aan de onderzijde gesloten broed. De middelste bak zal dus zeker vol broed zijn geweest. Er was rijkelijk propolis gebruikt

en de bakken zaten muurvast. Een bewijs dat deze inspectie eigenlijk te laat heeft plaats gevonden, want de bijen kunnen weer opnieuw beginnen om alles aan elkaar te kitten. Ze waren trouwens nukkig en dat was hun volste recht. Wonderlijk eigenlijk, zo'n groot volk bestaande uit bijen die in de zomer maanden nauwelijks vijf weken oud worden, maar, als ze in het najaar worden geboren, een leeftijd halen van zes tot acht maanden. Toch ontstaan ze allemaal uit eitjes die door een en dezelfde koningin worden gelegd. We weten sinds kort dat de levensduur van de bijen sterk wordt beïnvloed door het tijdstip in hun leven waarop ze voor de eerste maal als haalbij uitvliegen; of met andere woorden: hoe langer huisbij, des te langere levensduur. Jarenlang waren we van mening dat winterbijen zo oud konden worden omdat er geen of nauwelijks broed was te verzorgen.



Honingverkoop ergens op het platteland in de V.S.

Na het snorren van de slinger

We raakten gefascineerd door het bijenleven en werden imker. Een, twee volkjes deden het aardig, er was wat honing voor eigen gebruik en kennissen. Een enkele pot werd verkocht. Maar toen kwamen de zomers van 1989 en 1990. Aan bijen geen gebrek.

Binnen de kortste keren waren alle beschikbare bakken overvol en werd er honing verzameld en geoogst, en geoogst en geoogst! Bij het naderen van de herfst was er behalve een kreupele slingerarm bij menig imker een beste voorraad honing en had hij er een probleem bij. Hoe deze honing te verkopen? Niet elke imker is handelaar.

Welke mogelijkheden zijn er te bedenken? Een bord in de tuin of voor het raam met de tekst "Honing te koop" is een eerste stap. In de afdeling "Waterland", waarvan ik vroeger lid was, werd de oplossing aldus gevonden. De afdeling kocht honing van de leden die geen afzet hadden. Leden met klandizie waren snel door hun voorraad en om geen "nee" te verkopen, kochten ze honing van de afdeling.

Tussen in- en verkoopprijs was f1,- verschil. Deze gulden kwam ten goede aan de post "reservering bijenpark". Na heel veel jaren sparen werd het bijenpark realiteit en kon van de opgebouwde reserves een onderkomen worden gekocht.

Een andere manier om via de subvereniging de honingverkoop te bevorderen wordt bereikt door een honingkeuring en tentoonstelling te organiseren, al dan niet met mogelijkheid tot verkoop (bijvoorbeeld door dit te doen in combinatie met een fruitkeuring en expositie van amateurtuinders). Tijdens de bezoeken wordt een lijst gepubliceerd met daarop vermeld naam en adres van de deelnemende imkers waar klassehoning verkrijgbaar is.

Ook kunnen imkers gezamenlijk een advertentie plaatsen in een streekblad om mee te delen dat er "Honing uit de eigen omgeving" verkrijgbaar is. Maar wellicht ziet u er meer in om tijdens een weekmarkt gezamenlijk een kraam te huren?

Onwillekeurig doet me dit denken aan een voorval dat honingverkopende imkers in het verleden is overkomen, ik meen uit de afdeling Delft. Op een regenachtige zaterdagmiddag keerden ze huiswaarts van een weekmarkt met in een aanhangwagen de overgebleven voorraad honing en onder andere een reclamebord met als tekst

HONING GEEFT KINDEREN MEER ENERGIE

Door het schokken was het bord weggezakt waardoor de onderste regel achter een zijschot verdween. Hoe de verkoop verder is verlopen vermeldt het verhaal niet.

Het weer in november

Niets veranderlijker dan het weer en toch willen we zo graag weten of er een mooie zomer of strenge winter komt. We grijpen daarom naar voorspellende signalen uit de natuur. Veel beukenootjes, dus ...;

veel bessen voor de vogels, dus ...; al vroeg in het najaar kitten de bijen alles vast, dus ...

Half september werd ik gebeld door een imker die zelf was benaderd door een groep schaatsfanaten. Zij meenden het bestaan te kennen van een imkersgezegde dat inhoudt: Als in het najaar de eik door de bijen wordt bevlogen, is een strenge winter op komst. Zij zochten bevestiging en zouden alsdan hun trainingsschema opvoeren. Wellicht werd bedoeld of er in het najaar bladhoning van de eik is verzameld. He-las moest ik de imkercollega in het ongewisse laten. Maar ... na twee zeer zachte winters sta ik als schaatsliefhebber op scherp.

Zoals gebruikelijk een overzicht van het weer over de afgelopen vijf jaar in de maand november.

De landelijk gemiddelde maximumtemperatuur bedraagt 8,8 °C.; het aantal uren zonneschijn 59 en de hoeveelheid regen 78 mm.

Jaar	Zon (uren)	Neerslag (mm)	Maximum temperatuur (°C)
1985	normaal	iets te nat	zeer koud (5,5)
1986	normaal	normaal	zeer zacht (10,7)
1987	somber	nat (100)	zacht
1988	zonnig (70)	droog (46)	zacht
1989	zeer zonnig (120)	zeer droog (31)	normaal

November 1989 werd de zonnigste van deze eeuw.

Het Groentje 90 jaar geleden

Ko Zoet

In deze fase van de levensgeschiedenis van de VBBN bestond er in de zeven provinciale afdelingen een groeiend streven naar samenwerking of coöperatie. Het initiatief werd genomen door de afdeling Gelderland, waarbij een centrale rol werd toegedacht aan de VBBN. Het Groentje maakte als volgt van een en ander melding.

Baron de Gracy, vice-voorzitter der

Vereeniging leidde de voorstellen aldus in.

"In de eerste plaats kunnen wij de vraag stellen: Waarbij kan de coöperatie ons voordeel aanbrengen? Zonder twijfel zoowel bij aankoop van woningen, materiaal daarvoor, gereedschappen, verpakkingsbenodigdheden voor de producten, als bij verkoop van de producten zelve.

De voordeelen bij gezamenlijken inkoop liggen voor de hand; zoowel de prijs als de vracht kunnen lager zijn; dikwijls zal de

laatste geheel wegvallen, waar vele handelshuizen vrachtvrij verzenden, zoodra de bestelling een bepaalde som of hoeveelheid bereikt. Bovendien zal men nog het groote voordeel hebben, bij 't aanschaffen van bijenwoningen met lossen bouw, dat men meer eenvormigheid verkrijgt in de woningen eener zelfde streek, zoals dit reeds in Limburg het geval is, waardoor het ruilen of verwisselen van onderdeelen veel gemakkelijker wordt.

Voor zoover mij bekend was er tot voor korten tijd nog slechts één zuivere coöperatieve vereeniging met statuten voor den notaris gepasseerd en wel de Coöperatieve Vereeniging van Bijenhouders "De Geldersche Vallei" te Bennekom. Om tot deze Vereeniging toe te kunnen treden, moet men lid zijn van een der onderafdelingen Lunteren, Ede of Bennekom-Wageningen. De leden

verbinden zich hunne producten der bijenteelt uitsluitend aan de vereeniging te leveren, welke laatste het recht heeft ook van niet-leden te koopen. De honing moet door de leden in twee, de was in drie kwaliteiten geleverd worden. Voor de Vereeniging werd een zeemerij ingericht en door haar werd de geleverde honing gezeemd en geperst. Limburg legt zich voorlopig nog alleen toe op den verkoop van honing in glazen. Onder goedkeuring van het provinciaal Bestuur belast een vertrouwd persoon zich met de vulling, bewaring en verzending der fleschjes. Hij moet benevens instaan voor de zuiverheid van de geleverde producten. Als belooning geniet hij 5 cts. per kg verkochten honing.

De Afdeeling Limburg stelt hare prijzen laag, veel lager dan in Gelderland om 1e alle leden, die goede waar hebben, daar af te helpen en 2e om den honing onder ieders bereik te brengen, 3e om dit te weinig bekende, gezonde genotmiddel meer bekend te maken.

Friesland heeft in hoofdzaak verleden jaar publieke veilingen van honing gehouden waarbij vrij goede prijzen gemaakt werden vooral in den Zuid-Oosthoek der provincie. Noord-Brabant eindelijk heeft zich nog uitsluitend bezig gehouden met den verkoop van uitgebroken honing en een kleine proef genomen met het persen.

Alles wat tot nog toe in de verschillende afdeelingen in deze geschiedde zijn de eerste schreden op het gebied van de coöperatie. Tot dusverre wordt jaarlijks in Brabant, in Limburg, ik meen ook wel in een deel van

Gelderland en in sommige noordelijker streken de honing bij de kleine ijmkers meest opgekocht door rondtrekkende opkooopers, die hem weer afleveren aan grootere handelaars, soms ook door de ijmkers zelven gebracht en geleverd aan winkeliers, die hem eveneens verder verhandelen. Hij komt dus uit de tweede of derde hand eerst bij de groote gebruikers aan. Onder de gebruikers zijn er die hem dan niet meer willen hebben, omdat hij dan niet zuiver meer is. Zij verkiezen daarom Bretagne honing. Er is eene mogelijkheid om de onderlinge concurrentie te voorkomen. De fout schuilt in het ontbreken van een band, in 't gemis aan eenheid tusschen de verschillende verkoop vereenigingen. Zulk een band is hoog noodig en zou kunnen bestaan in een centralen bond, waarbij al de coöperatieve vereenigingen zich aan konden sluiten. Deze bond wordt het lichaam, dat gemakkelijker dan plaatselijke vereenigingen zich op de hoogte kan stellen van den geheelen handel; dat veel beter handelsverbindingen en in 't groot kan aanknopen; dat zorgen kan voor een of meer stapelplaatsen, waar de producten worden opgeslagen tot tijd en wijle zij afnemers vinden; een lichaam, dat goedkoopster aan 't noodige kapitaal kan komen om aan een der grootste bezwaren te gemoet te komen, door dadelijke betaling bij de levering mogelijk te maken. Een dergelijke bond kan zich gemakkelijk een credit verschaffen bij een of andere landbouwbank". De vergadering betuigde hare instemming met het in de inleiding besprokene.

Sprokkelwaar

Otto de Kat

Van imker tot imker per telefoon

Kreeg ik me daar toch onlangs een diep teleurgesteld de Ko Zoet aan de telefoon.

- "Otto, als jij al niet eens mijn artikelen leest, wie dan nog wel?"

- "Hoezo, beste Ko?"

- "Jij denkt in het laatste septembergroentje origineel te zijn door het 'uitdeuken' van koninginnen aan de orde te stellen in jouw rubriek "Sprokkelwaar", terwijl ik het daarover al gehad heb in het nummer van december 1988!"

Pijnlijk hoor. Daar zullen we wel reacties op krijgen".

Duizend maal excuses, Ko. Je hebt gelijk; toen ik jouw uitdeukrelaas direct na je telefoontje opzocht, herkende ik het zelfs meteen. Ben ik dan nu al op een leeftijd dat...nee toch, hoop ik... Het zal nooit meer gebeuren Ko, echt niet. En ga met een gerust hart gewoon door met je "Van imker tot imker".

Dat zeg ik niet alleen namens mijzelf maar ongetwijfeld ook namens vele trouwe lezers van ons aller Groentje. Inmiddels heb ik ontdekt dat jij eigenlijk toch niet de eerste was, Ko. Wist je dat deze koninkwester al eens veel eerder in een Nederlands imkersblad aan de orde gesteld is?

Snuffelend in "De Practische Imker", 25e jaargang, augustus 1931 trof ik een artikel aan geschreven door ene Drs. C. Jansen. "Ongelooflijk!" luidde de titel ervan. Een lid van zijn afdeling riep zijn hulp in bij het knippen van de koningin. De eerste poging mislukte, het schaartje was niet zo best. Ik citeer letterlijk hoe de operatie verder verliep.

"Een tweede poging mislukte eveneens en bij de derde schijn ik op haar lijfje gedrukt te hebben, althans er zat een deuk in, en geen kleintje! in haar chitine-bastje! Ze kromp ineem en betastte met poot drie van rechts de gewonde plek. Ik had een gevoel, of me een klap

in het gezicht gegeven werd! Veel koninginnen heb ik al gekortwiek, maar nog nooit is me zo iets gepasseerd. Knippen behoeft nu niet meer en de afspraak werd gemaakt dat ik over een dag of zes wel eens zou aankomen om de kast op doppen na te zien. Ik kwam de volgende week even aanlopen en keek in de bovenste broedbak of de bijen die week nog wat "gedaan" hadden, en was verbaasd een raam volkomen regelmatig met eitjes belegd te zien. Het volgende raam was al even mooi en zo ging het verder: zeven ramen waren absoluut regelmatig bezet met eitjes en broed van verschillende leeftijden! Meer dan nieuwsgierig keek ik de onderste bak in. Op het tweede raampje dat ik er uit nam liep de koningin... gaaf! zonder deuk in haar chitine-bastje! En daarom, broeder- en zuster-imkers, als u ook eens een deukje maakt in het achterlijf van uw koningin... ende desespereert dan niet, maar laat de gedachte aan mijn ervaring in dezen u dan tot voorlopige troost zijn!"

Nog een uitdeukervaring

Naar aanleiding van mijn oproep in het septembernummer stuurde Piet Bakker uit Haarlem de redactie een brief waarin ook hij melding maakte van zo'n "deukgeval", zoals hij het noemde. Het lijkt zelfs een beetje op de geschiedenis uit 1931. Uit zijn (geestige) verhaal citeer ik het volgende fragment.

"Een van onze nieuwe leden vroeg mij - de oude rot - om hulp bij het merken van zijn moeder. Er bleek een prachtig volk achter in zijn tuin te staan waarin een flinke moeder die ik snel vond (deze keer!). Ik gebruik nooit vangbuisjes of wat dan ook. Ik heb gemerkt dat,

als je je vingers richting moeder beweegt, zij vaak met het kopje richting raat duikt en dan de vleugels uitsteekt waardoor ze makkelijk is te pakken. Dat deed ik nu ook maar bij het overbrengen in mijn andere hand merkte ik dat er iets fout zat. Ik had een deuk gemaakt in een of twee achterlijfsringen. Hoe los je zoiets op? Het hele gezin zat in de tuin; vol vertrouwen, want Bakker zal het wel klaren. Ik had in ieder geval het hart niet om ze iets over de vermeende beschadiging van hun trots te vertellen. Ik liep met het moertje door de tuin in de richting van het huis, intussen met zachte druk de ringen om de deuk masserend. Gelukkig, vrij snel voelde ik dat de deuk "er uit sprong". Gelukkig had niemand iets in de gaten en kon ik de moeder merken. Reken maar dat ik Hare Majesteit die zomer heb gevolgd. Ze was en bleef een zeer goede moeder".

Invoeren per envelop

Naar aanleiding van mijn vraag over het invoeren van de koningin per envelop (Groentje sept. 1990, pag 250) meldde diezelfde heer Bakker dat hij die methode vroeger ook wel toepaste.

Hij stopte de moeder in een papieren sigarenzakje (zo eentje waarop een eenvoudige rebus gedrukt stond) waarin hij kleine gaatjes had geprikt. Het geheel prikte hij met een punaise op de vliegplank. "Als je weet hoe simpel bijen een koningin ook soms op afstand ontdekken, begrijp je dat ze de moeder in dat zakje snel in de gaten hebben", schrijft de heer Bakker.

Ik houd me nog steeds aanbevolen voor nog meer "deukgevallen" en originele invoermethoden en zal daar zeker in deze rubriek melding van maken.

Geknipt voor u

Ko Zoet

Nu de bijen zich in alle rust op de wintervoorraad hebben teruggetrokken onder het motto: "Onze taak is volbracht", gonst het in de imkerwereld over honing en alles wat daar mee samenhangt. Enkele flitsen uit de subverenigingsbladen. Te beginnen met het blad "Bij Praten" van de Imkersvereniging Amstelland (nr 43, mei 1989).

"En wanneer uw eerste goudgele honing langzaam in het potje loopt, dan is met geen pen te beschrijven hoe mooi het imkeren werkelijk is" (Henk Kooy).

"Ook in Nederland wordt KI op de Buckfastbij toegepast. Dit biedt ons de mogelijkheid onze volken systematisch te vervangen door raszuivere volken, zodat het werken met deze soort ons in de toekomst mogelijk meer opbrengst en voldoening zal geven. Temeer, daar de teruglopende drachtgebieden in ons land ons nopen sterke volken van een zwermtraag ras in te zetten om te halen wat er in de toekomst nog te halen is".

(Leo Groen).



Na gedane arbeid.....

Het volgende lezen we in de Westlandse "Bezige Bij".
*"Het hele jaar hebben we potjes gespaard, daarin gesteund door familie en bekenden. Dozen vol met schone potjes staan klaar, in afwachting van de drie-eenheid voor de imker: mooi weer, sterke dracht en sterke volken. En dan valt alles samen. Het weer is niet stuk te krijgen, bomen en struiken scheiden brede stromen nectar af en de kasten... die puilen uit van bijtjes die ongeduldig staan te trappelen om aan de slag te kunnen gaan. De natuur gaat compleet uit haar bol! In een roes gaat ook de imker daarna aan de slag. Na het afhaken van de honingbakken volgen diverse avonden ramen slingeren, potjes vullen en etiketten plakken. De gevolgen zijn indrukwekkend. We zijn nu de trotse bezitter van een kast vol honing. Bij velen komt dan pas de bezinning: **Hoe nu verder met deze voorraad?** Zelf de voorraad honing opeten is een zekere manier om voorgoed een tegenzin te kweken tegen alles wat met honing te maken heeft. Alles met mate, niet waar?"*

(Marten Pool).

Uit "De Vliegplank" van de bijenvereniging Varsseveld citeren we het volgende fragment.

"Mijn eerste imkersjaren vielen in de zeven magere jaren. Nu bevinden we ons al een paar jaar in de vette jaren. Maar zijn die vette jaren wel zo vet? Nog een paar van deze jaren en ik moet een bouwvergunning aanvragen voor een pakhuis!"

Tijdens de magere jaren keek je uit naar de voorjaarsdracht. De honingvoorraad moest nodig aangevuld worden. Je had er weer zin in. Nu is dat anders. Het voorjaar lijkt steeds vroeger te komen. Op zich is dat niet zo erg, mijn volken waren toch altijd al vroeg in het jaar sterk. Maar die grote oogsten..., want daar blijf je ongemerkt toch naar streven.

Ons depot doet goede zaken, de honing moet toch ergens in! Van diverse collega's hoor ik dat ze minder volken willen gaan houden. Het grote aantal imkers in onze omgeving maakt de afzetspoeling dun. Is misschien voor ons ook de tijd van produktiebeperking gekomen of kunnen we onze verkoop nog verbeteren?"

Van Varsseveld naar Winterswijk is een kleine danspas en in "De Kwispeldans" van de bijenvereniging Winterswijk lezen we het volgende.

"Ons bestuur heeft gemeend iets te moeten doen aan de kwaliteitsverbetering van onze honing. Niet dat onze honing slecht zou zijn, integendeel, echter de concurrentie van buitenlandse honing bestaat en

begint negatief te werken op onze verkoop. Door het organiseren van een honingkeuring kan elke imker zijn of haar honing door erkende keurmeesters laten keuren om zodoende via een beoordeling en een sympathieke uitleg zijn of haar produktpresentatie te toetsen en eventueel te verbeteren. We dienen ons bewust te zijn van het feit dat wij in Nederland ver achter lopen bij onze oosterburen.

Direct over de grens voert elke imker een eigen nummer op de etiketten zodat altijd een steekproefsgewijze controle kan plaats vinden. Men zou kunnen zeggen dat het mogen voeren van zo een nummer een garantie is voor kwaliteit.

Het is niet de bedoeling dat wij op dit moment zo ver willen gaan. De hierna volgende uitnodiging dient in eerste instantie dus te worden gezien als een aanzet, waar een ieder van ons zijn of haar voordeel mee kan doen."

We ronden onze honingronde af met een verhaal uit de jaren dertig van Roelof Alberts in het blad van de subvereniging Zuid-Laren e.o.

"Dan volgt nu een toelichting op de verkoop van honing. De honing wordt gezamenlijk door alle leden van de vereniging bij inschrijving aan de meest biedende handelaar verkocht. De verkoop vond plaats in café Abels (Het Blauwe Paard). Hier vond ook de aflevering plaats. De opkoper Simons kwam met grote vaten en daar moest de honing ingestampt worden. Voor mij was het altijd een feestdag want de schooljeugd liet zich niet onbetuigd bij het uitlikken van de korven.

Als het mooi weer was, kreeg de jeugd niet veel kans, want dan waren de bijen van de imkers ook al op de geur afgekomen en dan durfde de jeugd niet meer.

Ook werd er wel eens honing verkocht naar Duitsland. Deze moest dan per schip worden vervoerd, maar... er mochten alleen levende volken worden ingevoerd. Daar was het echter niet om begonnen, het ging ons om de honing. Goede raad leek duur, maar was het niet.

Op de bovenste laag hadden de imkers een paar korven met naakte volkjes gezet. Bij de douanepost aangekomen werden de volkjes eens flink door elkaar gerammeld en toen de heren van de douane kwamen om de zaak te inspecteren of het wel allemaal levende volken waren, trokken de imkers de doeken er af en de gevolgen laten zich wel raden. "Weiter, weiter", schreeuwden ze, het hazenpad kiezende. De imkers bleven gierend van de lach achter."

Boekbespreking

Onze bedrijfsmethode op de Buckfast abdij

J. Beetsma

Vertaling in het Nederlands door G.C. van Eizenga (1990) van "Meine Betriebsweise" door Broeder Adam (1989).

Uitgeverij: Molenhoek-Uitgave, Westeremden, 90 bladzijden tekst en 12 bladzijden met foto's. Prijs f 25,50

In de eerste 20 bladzijden van het boekje beschrijft Broeder Adam de voorgeschiedenis van de imkerij op de Buckfast abdij. Hierbij maakt hij vergelijkingen met de opvattingen over de bijenteelt in Duitsland en Engeland. Daarbij maakt hij geregeld vage opmerkingen. Bijvoorbeeld: wetenschappers en imkers zouden zich onderscheiden van beroepsimkers door hun beperkte ervaring, waardoor het trekken van conclusies gevaarlijk zou zijn, en: "eens paste de Engelse imker de meest krasse ingrepen toe, die in een volk denkbaar zijn, en schade aan het volk veroorzaakten", maar wat er aan de hand was wordt niet geschreven. Hinderlijk is ook, dat er twee bladzijden gewijd worden aan het vervliegen en een hele bladzijde aan het invoeren van de koningin met een moerhuisje. De kern van de bedrijfsmethode staat op de bladzijden 20 tot en met 48 en dat is een interessant verhaal! Toch jammer dat de hoofdzaken van de bedrijfsmethode niet in een of twee bladzijden worden samengevat; dit zou een goede steun voor de imker zijn die deze methode, met de nodige aanpassingen, zou willen uitproberen.

Er worden 23 min of meer onafhankelijke selectiekenmerken genoemd en toegelicht. Het lijkt mij een ondoenlijke zaak om hier metingen aan te verrichten. Vooral na bladzijde 60 komen er nogal wat herhalingen van eerder genoemde zaken. De recepten voor het maken van mede, bladzijden 78 tot 89, laat ik graag aan de liefhebbers over, maar dragen niet bij aan het begrip van de bedrijfsmethode. De foto's zouden beter tot hun recht komen wanneer ze bij de betreffende tekst geplaatst zouden zijn. Afgezien van enkele schoonheidsfoutjes in de Nederlandse taal, hebben de Nederlandse imkers, die het Duits niet machtig zijn, nu zelfs voor een lage prijs een goede beschrijving van het werk met de Buckfastbij op de beroemde abdij tot hun beschikking.

Mijn ervaring en bedrijfsmethode met de Buckfastbij

Vertaling in het Nederlands door A.H. de Witt van "Meine Erfahrung mit der Buckfastbiene im Kasseler Raum" (1976) door Günther Ries.

Uitgeverij: Molenhoek-Uitgave, Westeremden (1990),

56 bladzijden met veel illustraties en werktekeningen. Prijs f. 13,50

Op genoegelijke wijze beschrijft Ries hoe hij overgegaan is van het werken met de "Normaalmass", naar het imkeren met Dadant- en Langstrothkasten. Uitvoerig wordt verteld hoe de kastonderdelen en raampjes van deze kasttypen er uit zien. Tenslotte worden hiervan ook werktekeningen afgebeeld en zelfs aangegeven op welke wijze kastonderdelen en raampjes gemaakt kunnen worden. Het is jammer, dat een enkele keer de afmetingen moeilijk zijn te lezen en terwijl bij alle tekeningen als planklengte 509 mm staat, wordt op bladzijde 43 507 mm genoemd. Ries neemt kennelijk aan dat eenieder, die een zaagbankje heeft, precisiewerk (waaronder vertande constructie van bakken) kan maken. Dit lijkt mij een overschatting. Verder verdoezelt hij de ingewikkelde constructie van de Dadant- en Langstrothraampjes. Een waarschuwing voor de gevaren van een zaagbank, vooral bij seriewerk door amateurs, zou wel hier op zijn plaats geweest zijn.

Met de door Ries beschreven bedrijfsmethode zal men waarschijnlijk ook met andere melliferarassen en -kruisingen een goed resultaat bereiken. Hij geeft veel algemeen geldende en nuttige adviezen. Pas halverwege het boekje verschijnt een opmerking over een eigenschap van de Buckfastbij: bij volken die in paren opgesteld worden, moeten de bijen in verschillende richtingen vliegen omdat de Buckfastbij sterk vervliegt. Een paar bladzijden verder wordt opgemerkt dat de Buckfastkoningin, in tegenstelling tot die van bijvoorbeeld de carnica, doorgaat met het leggen van eitjes tot aan het moment van zwermen. Zwermverhinderend door doppenbreken is bij de Buckfastbij kennelijk effectiever dan bij de andere melliferarassen. Het is een duidelijke zaak dat de zachtaardige Buckfastvolken snel tot grote volken ontwikkelen. Dit is te bereiken door onder andere elk volk 20 tot 40 kg suiker per jaar te geven. Wanneer de voedselvoorraad minder dan 10 kg bedraagt, wordt het volk inactief.

De Nederlandse tekst is niet altijd even duidelijk en bovendien komen er veel storende germanismen in voor. Toch is het een leuk boekje waaruit men kan leren dat een goede en regelmatige verzorging van de volken vruchten afwerpt.

De lezer schrijft

Nogmaals: bespuiten of bestuiven

Joh. de Vries, Vierpolders

Naar aanleiding van het artikel "Bespuiten of bestuiven" van Fieke Bos-van Noordwijk in *Bijenteelt* 92(5): 146-148 (1990) ontving de redactie een brief van de heer Joh. de Vries uit Vierpolders waarin hij - na alleerst opgemerkt te hebben dat hij het een "leuk

en vlot geschreven artikel" vond - enkele kritische kanttekeningen maakte.

De bijen waren veel te vroeg in de boomgaard neergezet. Alleen muur stond in bloei; de paardebloem nog niet? Die bloeit tegelijk met de appel en is een veel betere drachtplant. Breng uw volken pas naar het fruit als minstens tien procent van de bloemen open is; de paardebloem moet een dag tevoren gemaaid zijn. De bijen zijn dan bloemvast en de bestuiving is beter. Dat de muur in het weiland naast de

boomgaard gespoten werd, is begrijpelijk; het zal nog vroeg in het jaar geweest zijn, ruim voor half april. In een "open" winter bloeit muur het gehele jaar rond. Deze muurplekken in weilanden zijn vaak een gevolg van emelten (pootloze larven van de langpootmug). Deze larven vreten aan de grasmat waardoor die vaak gewoon los komt te liggen. Er ontstaan dan kale plekken die opgevuld worden door muur. Veengronden zijn daar erg gevoelig voor.

De bestrijding kan beter plaats vinden in de herfst of het zeer vroege voorjaar. De methode om te bepalen of bestrijding noodzakelijk is, is als volgt: steek 10 stukjes graszode van 10 bij 10 cm uit, leg ze in een zoutbad en de emelten komen bovendrijven. Bij meer dan 150 larven per vierkante meter is er kans op schade vooral in "open" winters.

Dat de AID niet gewaarschuwd is, is niet juist. Schakel deze dienst bij alle gevallen in. Zo kan er dan tenminste een overzicht ontstaan van middelen en situaties waar schade ontstaan is aan bijenvolken. Soms kan dan wel eens de goede verhouding verstoord worden, maar uiteindelijk kan die ook wel eens beter worden, omdat vaak uit onwetendheid gehandeld wordt. Door contact op te nemen met de loonwerker of de boer kan het overleg tot stand komen dat Fieke Bos in haar artikel noemt (Dit artikel had als sub-titel: "Overleg imkers en (volks-)tuinders". -red.-).

Voor dat overleg is, wil je serieus genomen worden, wel kennis noodzakelijk en hier strandt het schip in haar artikel. Zij spreekt over Dicmix-F en bedoelt waarschijnlijk Dicamix (werkzame stoffen zijn 2,4-D/dicamba/M.C.P.A.). Dit middel wordt gebruikt voor gazons en sportvelden, niet voor weilanden!

Starane (merknaam, dus met hoofdletter) met als werkzame stof fluroxypyr, wordt gebruikt in grasland tegen muur en paardebloem. "Roundip" moet zijn: Roundup (werkzame stof is glyfosaat) is echter een allesdoder en mag dus niet in grasland gebruikt worden, daar er dan niets overblijft, tenzij na enkele weken en na grondbewerking opnieuw ingezaaid wordt (zgn. graslandvernieuwing). De middelen 2,4-D, M.C.P.A. en mecoprop (kleine letter, het is geen merknaam) zijn dezelfde als eerder genoemd, nl. de werkzame stoffencombinatie van o.a. Dicamix.

Zijn deze middelen nu veilig?

Van Roundup is nog geen schade bekend, van de groeistoffen daarentegen wel. Niet dat ze direct bijengiftig zijn (dit geldt voor alle in het artikel genoemde middelen) maar door de specifieke groeistoflucht worden de bijen bij thuiskomst niet herkend door de wachtbijen *. Een grote vechtpartij kan het gevolg zijn. Het staat ook in de gebruiksaanwijzing dat men groeistoffen en combinaties hiervan niet moet gebruiken in bloeiende gewassen, maar ruim voor de bloei, bij groeizaam weer.

Luizen

Fieke Bos schrijft: "Wilt u de luizen bestrijden, doe het dan alstublieft niet met een insecticide". Mijn vraag is dan: hoe dan wel?

Een gewas met veel luizen is bijvoorbeeld de tuinboon (grote boon, paardeböon en ook de veldboon). Een luisbestrijding hierin is een "must". De bijen bevlagen de bonen met twee doelen: de bloemen en de luisafscheiding. Een specifiek middel, dat alleen luizen doodt en zelfs de vijand van de luis, het lieveheersbeestje, nog in leven laat, is hiervoor in de handel, nl. pirimicarb, merknaam Pirimor.

Dat een terugdringing van het gebruik van bestrijdingsmiddelen volop in de belangstelling staat, is duidelijk en ook terecht. Dat dit niet van de ene op de andere dag kan, is ook duidelijk. We zullen eerst moeten beschikken over resistente rassen, alternatieven of vervangende bestrijdingsmiddelen of -manieren. Een ding is zeker: zonder kunnen we niet in onze huidige monoculturen, waarin we nu nog overschotten kennen, hetgeen echter snel kan veranderen door een ander beleid of misoogsten elders.

De tijd dat velen werkzaam waren in de agrarische sector is reeds lang voorbij. Nu is het boerenbedrijf een onderneming die zich moeizaam kan bedruipen. Een boer zit alleen op 50 ha land en zijn enige knecht is zijn spuit. Hoe moet die 50 ha anders geweid worden? Dat is minstens werk voor vijftien mankrachten. Spuit een boer dan graag? Nee. Het antwoord is duidelijk, bovendien zijn de middelen vaak ook nog erg duur.

Soms worden "oude", goedkope, middelen voorbehoedend gebruikt onder het motto: baat het niet, dan schaadt het niet. Voor de imkers kan het echter wel schadelijk zijn. Denk maar eens aan een akkerrand met herik naast bijvoorbeeld een aardappelperceel. Voorbehoedend tegen luizen wordt dan niet het dure Pirimor gebruikt maar een middel van 7 à 10 gulden per liter dat zeer bijengiftig is. Beperkte bijensterfte is dan het gevolg. Nog vervelender wordt het als zulke middelen gebruikt worden in nieuwe aardappelrassen, de zgn. A.M.-resistente rassen (resistent tegen aardappelmoehheid die veroorzaakt wordt door aaltjes) die ontwikkeld zijn om grondontsmetting te beperken (Grondontsmettingsmiddelen vormen het grootste aandeel van de middelen die in de land- en tuinbouw gebruikt worden).

Deze rassen bloeien over het algemeen zeer rijk en worden door onze bijen bevlagen, evenals tomaat, zwarte nachtschade, pepers, enz. (zelfde familie, Solanaceae). De gevolgen zijn duidelijk zichtbaar. Maar boeren hebben altijd al aardappelpercelen bespoten tegen luizen die de virussen overbrengen op hun gewas, zonder gevolgen voor de imker. Alleen overleg kan hier uitkomst brengen.

Water

Bijen verzamelen water niet gauw vanaf bladeren in het open veld, zeker niet vroeg in het voorjaar. Altijd zoeken ze slootkantjes op die op het zuiden gelegen zijn. Ook broeibakken met platglasramen worden dan bezocht. Vaak zitten de bijen ook bij riooluitgangen. De contacten direct met bestrijdingsmiddelen zijn gering. Er zijn echter nog altijd boeren die de buitenste spuitdop van de spuitboom boven de sloot laten hangen! Ook hier kan overleg weer uitkomst brengen.

Een advies

Zorg dat u weet wat er groeit en bloeit rondom de plek waar uw bijen staan, zeker binnen een straal van 2 à 3 km. Dat vraagt grote kennis en veel waarneming. Als u iets tegen komt dat u niet in orde lijkt, pleeg dan overleg met de betrokkene. Als het dan over bestrijdingsmiddelen gaat, weet dan uw weetje, want vaak schort het daaraan. Bedenk wel dat vrijwel niemand met opzet uw bijen doodspuit; het is vaak onkunde. Aan u de taak dit deskundig toe te lichten. Vandaar nogmaals: pleeg overleg, ga praten.

Plantenboeken, om uw kennis te vergroten, zijn overal verkrijgbaar.

Uw kennis op het gebied van bestrijdingsmiddelen kunt u o.a. halen uit de "Gewasbeschermingsgids", een dik boek dat betrekkelijk weinig kost (f 35,-). U kunt het bestellen bij de Plantenziektenkundige Dienst, Geertjesweg 15 Postbus 9102, 6700 HC Wageningen. Postgiro 832175

Ook kunt u deze gids op bovengenoemd adres afhalen voor f 30,- en voor zover voorradig. Mogelijk verschijnt in de loop van 1991 een nieuwe uitgave.

Het boek geeft in 589 bladzijden informatie over elk gewas en ieder bestrijdingsmiddel inclusief zijn bijengevaarlijkheid. Doe er uw voordeel mee, pleeg overleg en voorkom zodoende onnodige bijensterfte.

Opmerking van Dr. P.A. Oomen

Afdeling Geïntegreerde Bestrijding en Milieu
van de Plantenziektenkundige Dienst
te Wageningen.

Groeistofherbiciden en bijen

De hier gegeven verklaring voor diverse gevallen van bijensterfte is van een aantrekkelijke eenvoud. De middelen zijn aantoonbaar niet-giftig voor bijen, maar ze stinken behoorlijk. De verklaring is daarom ook goed invoelbaar voor iedere waarnemer. Helemaal, ondanks haar aantrekkelijkheid is de verklaring niet juist. Experimenteel is de verklaring als werkhypothese verschillende malen onderzocht. Ondanks zelfs sterke overdrijving (bijen gedompeld in de groeistoffen) leidde de blootstelling systematisch niet tot vechtpartijen. Geen vechtpartijen, geen sterfte als gevolg van groeistoflucht. Op grond van deze bevindingen vermeldt de gebruiksaanwijzing van deze middelen tegenwoordig ook niet meer dat groeistoffen niet zouden moeten worden gebruikt tijdens de bloei van onkruiden. Daarvoor in de plaats is gekomen een algemene aanbeveling van de Voorlichtingsdienst aan gebruikers van bestrijdingsmiddelen om blootstelling van bijen aan **alle** bestrijdingsmiddelen zoveel mogelijk te voorkomen.

Inmiddels blijven de gevallen van bijensterfte uit het verleden na het gebruik van groeistofherbiciden onverklaard. Voor **goede** waarnemingen en ook voor toetsbare hypothesen houdt de Plantenziektenkundige Dienst zich aanbevolen.

Jeugdcursus imkeren, in de bijenstal van Stichting Freriks

Fieke Bos-van Noordwijk

"Zo'n kast zit vol verrassingen!" roept Erik uit. De leerlingen van de jeugdcursus imkeren hebben net vol spanning gekeken hoe een bij geboren werd. Een hoogtepunt in de reeks leuke dingen die je in een bijenkast kan tegenkomen. Door de verwondering overwinnen ze meteen een stukje angst. Want het is best eng als zo'n beest, dat kan steken, dicht bij je hand komt. Maar stukje bij beetje merken de kinderen dat bijen er niet op uit zijn om ons te steken. Eerste houden ze een raam uit de bijenkast vast waar heel weinig bijen op zitten. Daarna één waar wat meer op zitten en op het laatst zijn ze niet meer bang als er een bij over hun hand kruipt. En dan is eigenlijk één van de hoofddoelen van de jeugdcursus bereikt. of, zoals de op bezoek zijnde journalist de volgende les zal opmerken: "Het valt mij op dat de kinderen veel minder bang zijn voor de bijen dan de fotograaf en ik". Het tweede hoofddoel is natuurlijk het plezier dat je kunt beleven aan het imkeren. En dat hebben de cursisten. Het is toch prachtig als je als tiener al een (bijen)pijp mag roken? (Zonder dat je rook in je mond krijgt). En in een imkerjack mag rondlopen? En dan ook nog in een echte bijenkast alles mag bekijken? Maar het leukst is toch wel het honing-snoep feest aan het eind van de les. Bijenhoning, zo uit de raat van je hand likken. Bestaat er iets lekkerders? De cursus is opgebouwd uit theorie- en praktijklessen. In de eerste lessen leren de cursisten aan de hand van dia's en een cursusboek allerlei interessante bijenzaken. Deze kennis kunnen ze goed gebruiken bij de praktijk. Als je weet hoe een koningin en een dar er uit zien kan je ze in het volk herkennen. Als je weet hoe een raampje in elkaar zit is het prachtig om er één zelf te maken, en het, met je naam erop, in een bijenkast te hangen. Wat een verrassing als de week daarop blijkt dat de bijen je kunstraat uitgebouwd hebben en er al wat nectar in hebben opgeslagen. Misschien kunnen op vaderdag=honingslinderdag (17 juni 1990) deze raampjes geslingerd worden, zodat iedere cursist dan wat "eigen" honing heeft. Natuurlijk zijn de leerlingen geen



volleerde imkers als ze de cursus gevolgd hebben. Maar ze weten dan wel in theorie en praktijk heel veel van de bijen. Na een examentje krijgen ze een echt jeugd-diploma. Alleen leerlingen van een school uit Uithuizen (Gr.) zijn al in het bezit van zo'n diploma; verder nog niemand in Nederland. Een uniek bezit dus. Maar het allerbelangrijkste is wel dat de cursisten gemerkt hebben dat bijen geen enge steekbeesten zijn, maar dat je veel plezier kunt beleven aan deze lekkere en boeiende hobby. Als er voldoende deelname is kan er volgend jaar een jeugd-cursus praktijk-imkeren komen, die vergelijkbaar is met een basiscursus voor volwassenen. Een eigen bijenvolk zo leren behandelen dat je je eigen honing kan winnen. Geweldig toch?

Verenigingsnieuws

Bob den Held nieuw HB-lid voor groep Noord Holland

Het is moeilijk om iets over jezelf en je ideeën te vertellen, maar ik zal een poging wagen. Ik werk als leraar aan een MTS en geef les in o.a. elektronica en meettechniek. Ik ben al weer heel wat jaartjes getrouwd, dat merkten we eigenlijk pas goed toen onze dochters het huis verlieten om een eigen bestaantje te gaan opbouwen. Verder ben ik (nog) voorzitter van de bijna 90-jarige subvereniging Zijpe e.o. We wonen nogal winderig achter de smalle duintjes van Callantsoog. Mijn bijen zijn al aardig aangepast en vliegen zelfs bij stormachtig weer. Ze weten dan vlak over de grond evengoed nog stuifmeel en nectar binnen te brengen. Hoe ben ik aan die bijen(ziekte) gekomen? In mijn geboortedorp Amstelveen woonde vlak achter mij de familie Vunderink, ja, die Dick Vunderink, nu bestuurder van Amstelland, en daar ont-snapte weleens een zwerm die dan veelal in onze perelaar belandde. Met vereende krachten werd dan door hem, staande op onze vrij grote trapleer, de zwerm weer gevangen. Wat mij hiervan nog bijstaat is dat deze zwerm op een kwade dag niet geheel in de kieps maar voor een deel in het haar van een behulpzame buurvrouw belandde, gelukkig was die er niet bang van. Dat heeft grote indruk op mij gemaakt. Kennelijk waren de bijen toen veel rustiger dan nu want er werd vrijwel nooit iemand gestoken. Slechts één keer is me dat gebeurd en de tranen werden toen rijkelijk beloond met een potje heerlijke honing. Mijn belangstelling voor natuur en milieu resulteerde in een lidmaatschap van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie en is ook mede daardoor alleen maar toegenomen. Vele jaren later bezochten we in de vakantie het bijenmuseum te Vledder alwaar een zekere heer De Bruin mij definitief bekeerde tot bijenhouder. Van Jaap Eriks, ons plaatselijke bestuurslid, kreeg ik een wel gevuld 6-ramertje en de raad eens een boekje te lezen en een gebruikte 10-raams kast te kopen. Verder moest ik het maar zelf

eens voorzichtig proberen om in de bijen te werken, een man van weinig woorden. Die bestuurder is nu nog steeds als zodanig actief en verzorgt samen met z'n vrouw Grietje elk jaar een vlechtskursus en een kaarsentrekavond. Dit jaar hebben we zelfs een bak-avond bij hen thuis gehouden. Dat was mijn idee maar ik was dan ook de enige die er in geloofde! Mary Karbet, ons enige vrouwelijke bestuurslid raadde me het plan ten stelligste af want die imkers met die dikke vingers konden geen honinggebak maken. Ik heb haar toen direct de leiding gegeven en binnen tien minuten had ze die avond alle mannen en vrouwen aan het werk gezet! U ziet het, je moet het met elkaar doen en daarna alles met elkaar opeten, heerlijk! Momenteel ben ik druk bezig met het determineren van stuifmeel en het maken van stuifmeelmonsters. In januari hopen we in Noord Holland van start te gaan met een onderzoek naar stuifmeelbronnen. Er doen al een 12-tal imkers mee. Ons DB-lid Carel Jansen heeft dit onderzoek gestart en Jaap Kerkvliet leert ons de fijne kneepjes van het maken van de monsters en de herkenning met behulp van het microscoop. Doet u ook mee? Er kunnen best nog een paar bij. Eind 1991 hopen we u het resultaat te kunnen melden zodat u er uw voordeel mee kunt doen. Verder onderhoud ik contact met enkele Poolse bijenonderzoekers en heb daarbij gemerkt dat wij helemaal niets in het Engels hebben over onze eigen imkerij, terwijl dat in andere landen zeer gebruikelijk is. Ook is zo'n folder of boekje aardig om te geven als je eens in het buitenland bij iemand op bezoek gaat. Dit moet er dus komen, zodat elk lid daar, tegen een gering bedrag, over kan beschikken. Een aardig begin heb ik al binnen van onze landelijke voorzitter. Heeft u ook nog iets liggen, of bruikbaar fotomateriaal, of wilt u meedoen met de realisering? Bel even 02248-1760.

Trouwens als u problemen, wensen of ideeën heeft betreffende de bijenhouderij is een HB-lid veelal de aangewezen persoon om te schrijven of te bellen en niet het secretariaat in het Bijenhuis, daar hebben ze het al druk genoeg.

Nieuwe videofilms VBBN

R. Kakes

De sterk toegenomen belangstelling voor de koninginneteelt en vraag naar instructiemateriaal, is voor de VBBN aanleiding geweest om twee films over dat onderwerp aan te schaffen. De films staan op videobanden van het systeem VHS en kunnen door de subverenigingen geleend worden (svp tijdig reserveren bij het secretariaat van de VBBN).

Ook de imker is bij

De eerste film komt uit België. Deze voortreffelijke film, die gemaakt is door G. Withouck laat ons door middel van duidelijke opnamen kennis maken met de belangrijkste handelingen bij de koninginneteelt,

zoals: overlarven, vullen van bevruchtungskastjes, kunstmatige inseminatie. De film duurt 18 minuten en wordt in het Nederlands toegelicht.

Instrumentelle Besamung von Bienenköniginnen

De tweede film komt uit Duitsland. De film is gemaakt door het Institut für Wissenschaftlichen Film in samenwerking met vooraanstaande Duitse koninginnetelers. De film gaat over kunstmatige inseminatie van bijenkoninginnen en is bedoeld als instructiefilm voor imkers die zich de kunst van het kunstmatig insemineren eigen willen maken. Het is dus een technische film. De opnamen zijn kwalitatief van een hoog gehalte. De laatste ontwikkelingen op het gebied van de KI zijn in de film verwerkt. De film duurt 19 minuten en wordt in het Duits toegelicht.

Actie jeugd

G.J.J. Luttikhuis, commissie Onderwijs

Wegens de vele gunstige reacties en de nog steeds voortdurende vraag naar lesmateriaal, meen ik te mogen constateren dat de actie "Jeugd" zoals deze in het begin van dit jaar werd aangekondigd, goed van start is gegaan. Natuurlijk gaat ze dus door, vooral nu blijkt dat de opzet naar de ideeën van velen goed is geweest. Mij lijkt nu het moment gekomen om u erop te wijzen dat voortaan het materiaal tegen kostprijs aan het secretariaat van de VBBN te verkrijgen is. Te zijner tijd zult u nog een evaluatieformulier ontvangen met het verzoek dit te retourneren na beantwoording van de vragen. Opmerkingen die tot verbetering van de kwaliteit van de inhoud kunnen leiden, alsook nieuwe ideeën, zijn zeer welkom.

Een eerste overdracht van kennis van bijen kan ook uitgroeien tot het meer gestructureerd geven van een "cursus" aan de jeugd. Weliswaar een kleine cursus, maar toch één waarbij wat dieper op de stof wordt ingegaan. De opgedane kennis kan na ongeveer vier lessen aan de praktijk getoetst worden op twee verschillende momenten. Eenvoudige handelingen, zoals het open maken van een kast, het hanteren van een raampje, het beoordelen van de staat van het broed, het opzoeken van een koningin, mogen aan de orden komen. Het zal u duidelijk zijn dat u nu slechts een gezelschap moet hebben van echte geïnteresseerden. Jongens, maar even goed meisjes! Het aantal lessen kan naar believen variëren. En natuurlijk dienen interesse en inspanning beloond te worden. Dit kan aan het eind van de cursus met een fraai jeugddiploma (verkrijgbaar op aanvraag). Wellicht is nu de interesse zo toegenomen, dat er zich een nieuw jeugdlid aandient. Vindingrijke bestuursleden van de subverenigingen kunnen vaak in materieel en financieel opzicht wonderen doen. Een jaarlange begeleiding door een mentor is een waardevolle aanvulling.

Een tweede programmapunt is de kennismakingscursus voor volwassenen. Nog meer dan voor het

bovengenoemde, geldt hiervoor dat het initiatief voornamelijk dient uit te gaan van de besturen en leden van de subverenigingen zelf. De onderwijscommissie staat in deze praktisch geheel ter zijde. Als u in de plaatselijke bladen of in een cursuskant een artikelje plaatst met de aankondiging dat een ervaren imker bereid is gevonden enkele avonden aan de hand van dia's, videofilm en enig lesmateriaal geïnteresseerden kennis te laten maken met het leven van de bijen, zult u wellicht reacties krijgen. Het zal voor hen spannend worden als ze na enige theorie, het een en ander in de praktijk zien. Wat het lesmateriaal betreft: ook nu kunt u het laatste deel van het lespakket gebruiken dat voor de hoogste klassen van de basisschool bestemd is, of u kunt de cursisten aanraden een eenvoudig bijenboekje te lezen.

Probeer het eens!

Vanzelfsprekend kunt u voor advies bij de onderwijscommissie terecht.

Geslaagden van de gevorderdencursus in Berlicum

G. Geerts

Op 13 september j.l. werd de cursus "Bijenteelt voor gevorderden" in een feestelijke bijeenkomst afgesloten. De cursus werd georganiseerd door de M.A.S. te Bostel en verzorgd door Bijenhoudersvereniging St. Ambrosius te Berlicum. De lessen werden met veel enthousiasme gegeven door Dinie Frederix en Jan Charpentier. De praktijklessen vonden plaats op zowel de standen van de cursisten, als op de drachtgebieden. Dit is als bijzonder leerzaam ervaren. Dat de stof gretig werd opgenomen komt tot uitdrukking in het eindresultaat. Achttien van de 19 deelnemers behaalden het diploma. Op de afsluitingsavond reikte de heer Van Homelen, burgemeester van Berlicum, de diploma's uit. Een dankwoord werd gericht tot Dinie en Jan voor de wijze waarop zij de cursus inhoud hebben gegeven.

De geslaagden

Besselaar, F. van de,	Vught
Coppens, A.,	Nijmegen
Delft, A. van,	Elshout
Engels, W.,	Den Dungen
Geerts, G.,	Schijsdijl
Janssens, L.,	Rosmalen
Jellema, I.,	Berlicum
Laat, H. de,	Rosmalen
Man, J. de,	Nijmegen
Meyers, J.,	Groesbeek
Morel, A.,	Rosmalen
Nijssen, E.,	Vught
Nijssen-Avbroeck, L.,	Vught
Smit, G.,	Den Bosch
Stevens, P.,	Nijmegen
Veen-Tempelman, I.,	Rosmalen
Weegen, M. van,	Oirschot
Wijffels, E.,	Rosmalen

Kort verslag van de HB-vergadering d.d. 6 september 1990

J.M.G. van der Reijden-Rynja

Aanwezig: P.C. Muntjewerf (voorzitter), G. Henseler, W. van den Hoeven, F.G.A. Janssen, C.E. Jansen, F.H.C. Kruse, H.J.J. van den Broek, C. Reuten-Reker, M. van Brummen, G.J.J. Luttikhuis, H.M.M. Hendrickx, S.J. Gouda, B. den Held, J.E.A. Hertsig, P.R. van Assche, J. Wijman, J.M.G. van der Reijden-Rynja (algemeen secretaris), G.J. Elbers (adviseur).
Afwezig met kennisgeving: J. Veenhof, J. Schreurs, P. Peels.

Afwezig zonder kennisgeving: A.M. Jacobs.

Ingekomen zaken en mededelingen

- Dhr. Vroomen vertrekt met ingang van 1 oktober bij het RIKILT, waardoor de voortgang van het project 'snuffelbij' onzeker is geworden. De voorzitter zal met het RIKILT contact opnemen in verband met een vervolg op de plannen. De keuring van heidehoning kan gewoon doorgaan.
- Voor alle imkers in de noordelijke landen is een EG-steun aangevraagd van 5 Ecu per volk voor verleende diensten op bestuivingsgebied, dit zowel ten behoeve van de landbouw als van de natuur.
- Het HB besluit geen geld beschikbaar te stellen voor regionale honingkeuringen. Het is de bedoeling jaarlijks een Nationale Honingkeuring op een centraal punt in het land te houden.
- In het Westland heeft men nogal eens last van kas-senvervuiling door bijen. Er is een onderzoek gaande bij het IMAG te Wageningen naar effecten van bijenvervuiling; zelfs bij sterk vervuilde ruiten treedt nauwelijks lichtverlies in de kas op, en een verminderde opbrengst is moeilijk aan te tonen.

Afdeling Handel

- Resultaten 3/4 boekjaar zullen gepubliceerd worden in 'Bijenteelt' van september.
- De vorige bedrijfsleider werd weer gezond verklaard. Ontslag is opnieuw aangevraagd en zal op 1 maart 1991 ingaan.

Afdeling Vereniging

- De bovenruimte van het Bijenhuis is inmiddels verhuurd.
- De Expositieruimte wordt voortaan tevens als vergaderruimte gebruikt. Om deze reden werd er verwarming aangelegd.
- Vanwege de secretariaatswisseling waren er geen stukken beschikbaar met betrekking tot de resultaten van het 3/4 boekjaar.

Commissies

* Onderwijs

- De commissie had opdracht gekregen een les-pakket samen te stellen. Dat is gebeurd, door

middel van het plaatsen van oproepen, en inventarisatie op scholen. Het pakket is door scholen enthousiast ontvangen en wordt nu verder verspreid via het landelijk secretariaat.

- Volgend jaar wordt een jeugdcursus georganiseerd. De voorzitter van de commissie vraagt de HB-leden dit in de diverse groepen aan de orde te stellen, en krachten te zoeken die deze cursussen kunnen verzorgen. De cursus is bedoeld voor leerlingen van de hoogste klassen van de basisschool en de laagste klassen van de bovenbouw. Een ander plan is het organiseren van een kennismakingscursus, met een klein aantal lessen. Daarvoor is materiaal nodig: dia's en videofilms.
- Vorig jaar en dit jaar is het examen 'Praktisch Imker' niet doorgegaan. De kosten zijn te hoog ten opzichte van de mogelijkheden van het diploma. Inhoud en doel van de cursus zullen opnieuw bekeken worden.
- Om te voorkomen dat een cursus geen doorgang kan vinden doordat het minimum aantal leerlingen niet wordt bereikt, wordt voorgesteld dat men de scholen voor land- en tuinbouwonderwijs vraagt de cursussen in het programma op te nemen. Als dan het aantal cursisten niet gehaald wordt, is het gemakkelijker vrijstelling te krijgen. Dit verzoek moet wel voor 1 mei gedaan worden.

* Ziektebestrijding

- Spuitschadeformulieren zijn ontworpen. De leden moeten gewezen worden op het belang van melding. De HB-leden worden verzocht de subverenigingen aan te sporen de formulieren naar Wageningen te sturen.
- Volgend jaar een symposium organiseren over broedziekten.
- De boekjes over bijenziekten zijn uitverkocht. De commissie wil de HB-leden op het hart drukken voorlichting te geven in hun regio.

* Honing

- Het bevorderen van de verkoop van Nederlandse honing: eerst de uitslag van het enquêteformulier afwachten.
- Een folder met informatie over honing, die via de winkel verspreid zal worden, is in voorbereiding.

* Koninginneteelt

- Overeenkomst met betreffende Schiermonnikoog is bijna rond.
- Project nieuwasvorming: er zijn gesprekken gaande met het natuurpark Flevoland over het plaatsen van 50 bijenvolken.
- Dit jaar wil de commissie starten met een cursus K.I. Leermiddelen daarvoor kunnen uit de EG-bijdrage bekostigd worden; de commissie hoopt op een gesubsidieerde kracht voor het leiden van de cursus. De begroting wordt in samenwerking met de commissie Onderwijs nader uitgewerkt.

* PR

- Ondersteuning andere commissies.
- Volgend jaar weer een open dag op het Bijenhuis.

Organisatie in handen van de medewerkers van het Bijenhuis.

- Propagandamateriaal voor markten kan door leden en subverenigingen gratis geleend worden. Alleen de kosten van vervoer (en porto) moeten door de lener betaald worden.

Besloten wordt 1 november een extra HB-vergadering te beleggen om de overgebleven punten van de extra HB-vergadering van 14 juni te bespreken.

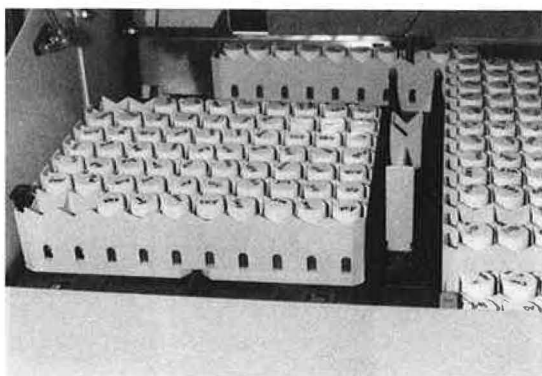
Heidehoningkeuring 1990 Oftewel: Sinterklaas viel vroeg dit jaar

J.M.G. van der Reijden-Rynja

Vanaf eind augustus kwamen de monsters gestaag binnen: 1 of 2 potjes per dag met de post, zodat op de eerste sluitingsdatum (11 september) 45 monster ter keuring aan het laboratorium konden worden aangeboden. Die week kwamen gestaag nog meer potjes binnen, en ik dacht: 'Misschien halen we de 100 monsters wel'. Dinsdag 18 september, de dag voor de tweede sluitingsdatum, kwamen mijn collega's zingend het secretariaat binnen. Maar wat een vreemde liedjes zongen zij: Zie ginds komt de stoomboot, en De zak van Sinterklaas. Achter zich aan sleepten zij een enorme postzak naar binnen, en jawel hoor, boordevol met pakjes. Het leek werkelijk wel pakjesavond, het ene pakje was al mooier ingepakt dan het andere, en de inhoud was ook steeds een verrassing: het ene bevatte twee filmdoosjes, een ander een gloeilampendoosje; spijkerdozen, koekjesdozen, zeepdoosjes, bonbondozen, alles was gebruikt als verpakkingsmateriaal. En ook de surprises bleven niet achterwege: iemand had een metaal snoepdoosje helemaal dichtgeplakt met dik zwart plakband. Na een kwartier prutsen kon eindelijk het deksel eraf, ik weet niet wat meer plakte: het blikje of mijn handen. Ook dozen vol propjes kranten, die een voor een moesten worden uitgepakt omdat in één van die propjes een heel klein monsterpotje moest zitten. En die ene grote envelop, waar ik vol vertrouwen mijn hand instak, en er druipend van de honing weer uithaalde: toevallig het enige monster dat gebroken was aangekomen. Zakken vol piepschuim 'chips' en 'wokkels' heb ik weggegooid.

Het uiteindelijke resultaat was een indrukwekkende hoeveelheid van meer dan 250 monsters, in de meest uiteenlopende hoeveelheden en verpakkingen. Opvallend veel Olvaritpotjes en van die plastic verpakkingen van filmrolletjes: zijn immers allemaal fotograferende opa's en oma's? Ook waren er veel immers die een complete pot honing instuurden. Helemaal gebeurt daar verder niets meer mee, een monster van 50 gram is echt voldoende.

De eerste resultaten zijn inmiddels binnen, en aan de

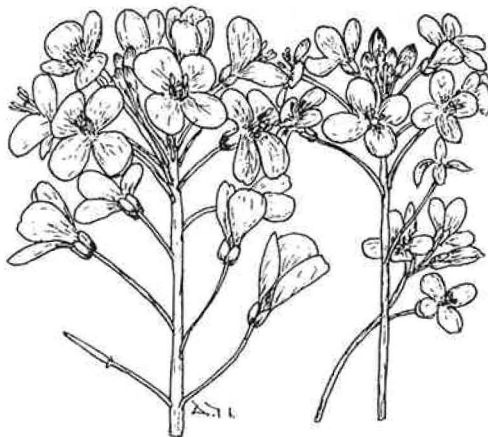


Genummerde monsterpotjes met heidehoning in het apparaat voor het meten van radioactiviteit in het RIKILT.

Foto: J. Beetsma

inzenders bekendgemaakt. Jammer alleen, dat de inzenders van 'afgekeurde' monsters (hoger dan 600 Bq/kg, met een marge van 10%) ons soms de schuld wilden geven van het hoge cesium-gehalte. We laten de honing keuren door een onafhankelijk laboratorium, en het gaat tenslotte om uw en onze gezondheid, en natuurlijk, die ene Becquerel maakt niets uit, maar met een resultaat van boven de 800 moet je toch oppassen, ook al had de buurman op hetzelfde heideveld maar een uitslag van 200 Bq/kg. Er kan niet gemeten worden wat er niet inzit, dus als men er zelf voor instaat dat men zuivere heidehoning heeft ingezonden, zegt het meer over de honing die de buurman, al dan niet ter goeder trouw, heeft ingezonden (een verdunning met bijvoorbeeld bloemenhoning, of niet verzegelde honing - met een hoger percentage water - verlaagt het cesium-gehalte per kg).

De definitieve resultaten zullen nog in een volgend Groentje gepubliceerd worden. Wel is al bekend dat over het geheel genomen lagere concentraties zijn gemeten dan vorig jaar. Het laagst gemeten gehalte (7 Bq/kg) bevond zich in honing afkomstig van Texel, de meest besmette honing (1132 Bq/kg) was afkomstig uit 't Harde.





Expositie en Bijentuin

J.M.G. van der Reijden-Rynja

Vanaf april konden er weer groepen op afspraak een bezoekje brengen aan de Expositie. De Bijentuin, gelegen naast het Bijenhuis, is altijd vrij toegankelijk voor belangstellenden. Het afgelopen seizoen werden 24 groepen rondgeleid. Een aantal daarvan waren kinderpartijtjes, waarbij als extra attractie van kunstraat kaarsen werden gerold.

Gedurende de vakantiemaanden juli en augustus was de expositie open op woensdag- en donderdagmiddag. Daar werd gretig gebruik van gemaakt. Vooral na het verschijnen van een artikeltje in "Margriet" waren veel mensen nieuwsgierig geworden. Dit jaar werd in de Expositieruimte verwarming aangelegd, omdat de ruimte ook gebruikt wordt voor vergaderingen. Daardoor is het voortaan mogelijk het gehele jaar groepen te ontvangen, uiteraard na afspraak (tel. 08370-22422, dinsdag t/m vrijdag van 8.30 - 17.00 uur).

De verzorging van de tuin en de rondleidingen in de expositie worden geheel verzorgd door vrijwilligers. Een bedankje voor de uitstekende wijze waarop dit gebeurt is zeker op zijn plaats.

Voor de expositie zoeken wij nog een vitrinekastje of -tafel om kostbare en tere zaken als oude tijdschriften en prenten ten toon te stellen. Wie heeft iets dergelijks voor ons? Ook expositiemateriaal is van harte welkom.

Hierbij dankt de redactie, namens de lezers van het Maandschrift voor de Bijenteelt, het provinciaal bestuur van Flevoland voor haar bijdrage in de kosten van het gezamenlijk themanummer "Drachtplanten".

Met deze financiële bijdrage spreekt het provinciaal bestuur haar waardering uit voor de jarenlange goede samenwerking tussen de landbouwers en de fruittelers in de polders en de Nederlandse imkers.

Het provinciaal bestuur van Flevoland is overtuigd van de positieve effecten van de bestuiving door de bijen, uit alle windstreken van het land, op de teelt van koolzaad en fruit en op de flora en fauna in de polders.



De Commissie Onderwijs heeft zich het afgelopen jaar beziggehouden met het ontwikkelen van een lesbrieft voor basisscholen. Veel materiaal is verzameld, en aan diverse scholen in het land toegevoerd. De reacties daarop zullen nog geïnterviewd worden.

Voor geïnteresseerde imkers (en natuurlijk ook voor leraren of scholen) is het materiaal tegen kostprijs te verkrijgen bij het secretariaat van de VBBN. Suggesties voor lesstof zijn nog altijd welkom. De teksten zijn nog niet volledig, ze zullen deze winter opnieuw getypt en gecomprimeerd worden. De lesstof is verdeeld in een lesbrieft voor de kleinere kinderen (groep 1, 2 en 3) en de wat oudere kinderen, en een algemeen verhaal voor leerkrachten. De lesbrieft is ook in gedeelten te bestellen: alleen voor de laagste, of alleen voor de hoogste klassen (kosten: lesbrieft compleet f 7,50, in gedeelten f 4,-). Daarbij krijgt men ook een aantal folders, de foto-knipplaat voor werkstukken. Bovendien worden door het secretariaat posters, videofilms en andere materialen uitgeleend. Voor meer inlichtingen kunt u contact opnemen met het secretariaat te Wageningen (tel.: 08370-22422, dinsdag t/m vrijdag van 8.30-17.00 uur).

Officiële mededelingen

Studiedag hommelteelt en bestuiving door hommels

Team Bijenhouderij en Bestuiving, DLV

Het team Bijenhouderij en Bestuiving van de Dienst Landbouw Voorlichting organiseert in samenwerking met de studieclub bedrijfsmatige imkers een studiedag over hommelteelt en bestuiving door hommels.

De hommelsestudiedag zal gehouden worden op zaterdag 19 januari 1991 in het landelijk centrum voor milieuvriendelijk volkstuinieren "De Kemphaan", Kemphaanlaan 16 te Almere. Tel. 03240-11423.

Programma

09.30-10.00 uur: Inleiding door mw. Duchateau van de Rijksuniversiteit Utrecht over biologie en levenswijze van hommels

10.45-11.30 uur: Inleiding door de heer J. van der Eijnde van de Ambrosiushoeve over hommelteelt het gehele jaar rond.

11.30-12.15 uur: Inleiding over de praktische ervaring met hommelsebestuiving door mede-oprichter van de Fa. Biopol (de Fa. Biopol is een kleinschalig particulier initiatief).

12.15-13.30 uur: Lunch met mogelijkheid om met elkaar van gedachten te wisselen.

13.30-14.15 uur: Inleiding door de heer J. Zonneveld van de Fa. Koppert. Hij zal ingaan op management, arbeidsorganisatie rond hommelteelt en bestuiving binnen een groot bedrijf.

14.15-15.15 uur: Mogelijkheid om vragen te stellen aan de inleiders in de vorm van een forumdiscussie.

Een ieder die belangstelling heeft kan zich opgeven tot 10 januari 1991 op maandag en donderdag van 09.00-12.00 uur bij DLV, tel. 04709-6457. Schriftelijk kan ook: Team Bijenhouderij en Bestuiving, Spoorweg 10, 5960 AE Horst. De kosten van deze dag zijn f 25,- (incl. lunchpakket en een samenvatting van de onderwerpen).

Cursussen

Alphen a/d Rijn

Bij voldoende deelname zal de Christelijke Agrarische School te Alphen a/d Rijn in februari 1991 een cursus bijenteelt voor beginners organiseren. Deze cursus omvat 40 lessen verdeeld in 7 theorielessen op dinsdagavond en 12 praktijklessen op zaterdagmiddag. De kosten zullen f 200,- bedragen. Opgave vóór 15 januari 1991 bij de Chr. Agrarische School, Kalkovenweg 62, 2401 LK Alphen a/d Rijn. Tel. 01720-31120.

Beemster

De subvereniging Beemster start op 7 januari 1991 een cursus bijenteelt voor beginners in de Lagere Agrarische School te Purmerend. Deze cursus omvat 40 lessen, de kosten bedragen f 145,-. Docent: de heer P.C. Muntjewerf. Opgave en inl.: Ed Oortman Gerlings, Fl. Simonszstraat 22, 1135 HE Edam. Tel. 02993-68114.

Bunnik

De subvereniging Bunnik-Houten e.o. start in november 1990 een cursus bijenteelt voor beginners. Tevens zal er worden gestart in provinciaal verband met een cursus drachtplanten. Opgave en inl.: C. Pater Jzn., Achterdijk 22, 3981 HB Bunnik. Tel. 03405-61305.

Bussum

De subvereniging Bussum organiseert bij voldoende belangstelling in februari 1991 een cursus bijenteelt voor gevorderden. In januari zal worden gestart met een cursus koninginneteelt. Eind oktober is men reeds gestart met een cursus bijenteelt voor beginners. De kosten bedragen per cursus f 150,-. Opgave en inl.: J.M. Verrier, Pr. Irenhof 43, 1411 CB Naarden. Tel. 02159-42127.

Driebergen

De subvereniging Driebergen start in januari 1991 met een cursus bijenteelt voor beginners. De kosten bedragen ongeveer f 120,-. Opgave en inl.: mw. J. Claus. Tel. 03430-15133.

Enschede

De subvereniging Enschede start in het voorjaar van 1991 een cursus bijenteelt voor beginners. Opgave en inl.: W. Braspenning. Tel. privé:053-305155. Tel. werk: 053-359138.

Leiden

De subvereniging Leiden start in februari 1991 met een cursus bijenteelt voor beginners. Opgave en inl.: mw.van de Pavert. Tel. 071-220378.

Ooststellingwerf

De subvereniging Ooststellingwerf start in november 1990 met een cursus "kennismaking met bijen en de bijenhouderij". Deze cursus omvat drie avonden en één demonstratiemorgen. In januari 1991 zal worden gestart met een cursus bijenteelt voor beginners in samenwerking met de Lagere Agrarische School te Wollega. Cursusleider: W.J.van den Hurk, Oosterwolde. Opgave en inl.: K.S. Gerritsen, Butingasingel 2, 8431 AV Oosterwolde. Tel. 05160-15019.

Rotterdam

In februari 1991 zal het "Ambrosius Gilde Rotterdam", in samenwerking met de Lagere Tuinbouwschool Hugo de Vries, een cursus bijenteelt voor beginners organiseren. Aanmelden is vanaf heden mogelijk bij: LTuS Hugo de Vries, Bosdreef 111, 3062 CA Rotterdam. Tel. 010-4144744 of bij: Tom van Watum, Rivierlaan 5, 3207 BJ Spijkenisse. Tel. 01880-25538.

Agenda

15 november Winterswijk

Een griezel-avond voor in- en doorgewinterde imkers. Monstergrote varroamijten en honing-oogsten vanaf een wiebelende touwladder zullen op het scherm verschijnen. Iedereen, ook belangstellenden, zijn welkom. Aanvang 20.00 uur in museum Freriks te Winterswijk. Inl.: Fieke Bos. Tel. 05430-15341.

15 november Borne

Bijzondere dia-lezing over de natuur in de Achterhoek "Een beek stroomt waarheen zij wil". Het dia-scherm heeft een afmeting van 2,5 x 3 meter. In de pauze worden de voornaamste prijzen van de honingkeuring te Almelo uitgereikt. Iedereen is van harte welkom en zal kunnen genieten van een unieke diavertoning in hotel "'t Schip" te Borne. De voorstelling begint om precies 20.00 uur.

26 november Enschede

Op deze avond worden de dia's vertoond die gemaakt zijn op de Bijentoer van 17 juni 1990. Tevens zal de heer De Hullu dia's laten zien die hij gemaakt heeft in de heemtuin en de omgeving van het Ledeboerpark. Aanvang 20.00 uur in het Natuurmuseum Enschede. Inl. bij secr.: H. Bonnes. Tel. 053-304868.

10 januari Winterswijk

Onze traditionele, gezellige nieuwjaarsreceptie met hapjes, drankjes en spelletjes. De twee vorige jaren werd deze receptie gevolgd door een heel goed bijenjaar; dus waarom zouden we deze traditie niet voortzetten? Aanvang 20.00 uur in museum Freriks. Inl.: Fieke Bos. Tel. 05430-15341.

7 februari Winterswijk

"Oergezond met stuifmeel (?)". Lezing met dia's, waarop de vele aspecten van stuifmeel belicht zullen worden door Fieke Bos. Aanvang 20.00 uur in museum Freriks. Tel. 05430-15341.



Op 12 september overleed na een langdurig ziekbed ons oudste lid en erelid

JAN VAN DER BLOM

op de leeftijd van 83 jaar.

Jarenlang was hij een actief lid van het bestuur. De explosieve groei van de vereniging Leiden in de jaren zeventig was voor een belangrijk deel zijn werk. Na zijn bestuurslidmaatschap heeft hij vele jaren het depot van de vereniging beheerd. Vanaf de oprichting van het verenigingsblad "De Stertselaar" schreef hij daarvoor tal van artikelen. Daaruit bleek zijn grote kennis van de bijenteelt en de liefde voor de natuur. Hij was een groot promotor van onze vereniging. Voor zijn vele verdiensten werd Jan van der Blom bij de viering van het 75-jarig bestaan van de Leidse imkersvereniging onderscheiden met de vergulde erespeld van de VBBN. Wij zullen hem ten zeerste missen.

Bestuur en leden
subvereniging Leiden e.o.

Op 18 september 1990 overleed op de leeftijd van 63 jaar ons lid en imkersvriend

WILLEM LINDE

Hij was vele jaren actief imker bij onze vereniging. Wij wensen zijn familie en huisgenoot veel sterkte toe om dit verlies te dragen.

Bestuur en leden
subvereniging De Wijk

Op 5 september j.l. overleed geheel onverwacht

DIRK WIND

op de leeftijd van 58 jaar. Wij zullen hem missen op de verenigingsbijeenkomsten waar hij altijd trouw aanwezig was. Ons medeleven gaat uit naar zijn familie en vrienden.

Bestuur en leden
subvereniging Veendam e.o.

SPEURBIJTJES

Opgave schriftelijk. Tarief: 20 woorden f 7,50, elk woord meer 35 cent; te voldoen bij vooruitbetaling door storting op giro 846801 t.n.v. VBBN Wageningen.

TE KOOP: honingslinger. Tel. 05756-3961 (Brummen).

TE KOOP: jaargangen Bijenteelt 1940-1989. W.H.den Herder. Tel. 03412-53882 (Nunspeet).

TE KOOP wegens omstandigheden: mijn gehele bijenstal: kasten, demontabele stal, honingslinger, boeken, enz. Complete lijst wordt op aanvraag toegezonden. Tel. 05125-2052 (Ureterp).

B & k BOOKS specialise in old and out of print books on bees and allied subjects in Hay-on-Wye the Welsh town of books. Catalogue of 365 titles on request. B&K Books, Riverside, Newport Street, Hay-on-Wye, via Hereford, HR3 5BG, U.K.

TE KOOP GEVRAAGD: Honingslinger. Tel. 01821-1193 (Haastrecht).

GEVRAAGD: 4 Italiaanse bijenvolken, 2 Krainer volken op ramen en 4 Mo-Bee-Hive bijenkasten. Tel. 05284-3492 (ná 18.00 uur) (Noordsescht).

GEVRAAGD: 10 koninginneteeltkastjes voor 3 broedramen, biedprijs f 28,- p.st. Tel. 071-896273 (Leiderdorp)

BIJENSTAND Fa. H.T. VAN DAM & ZN.,
JUBBEGA (Fr.), ☎ 05165 - 13 82
FAXNR. 05165-1839

kan U alles leveren voor de moderne bijenteelt.
Kunstraat, bijenwoningen en onderdelen uit eigen werkplaatsen. Door eigen steeds grotere importen van diverse gereedschappen steeds bij ons de laagste prijzen. Tevens voor **weder-verkoop** diverse kleuren meubelwas en honing van de fijnste kwaliteiten.

Vraagt onze prijscourant van materialen en/of meubelwas en honing even aan. Wij zenden U die gaarne gratis toe.

Wij komen weer op de te houden Bijenmarkten.



"niet de grootste, wel de goedkoopste"

ProPol Apitherapie Produkten

Biedt U de BEST WERKZAME en MEEST COMPLETE serie

PROPOLIS PRODUKTEN

Maar ProPol is ook hét adres voor
KONINGINNEGELEI, STUIFMEEL, HONINGZEEP en
natuurlijk de AMBROSIA HONING-KRUIDENWIJN

Bovendien omvat ons assortiment een grote sortering
GESCHENKARTIKELEN
(o.a. Haslinger - Oostenrijk / Moosmuller - Dld.
Melvitallore - Frankrijk)

Onze produkten zijn o.a. verkrijgbaar bij HET BIJENHUIS,
diverse IMKERDEPOTS en IMKERIJEN

Vraag het (GRATIS) informatieboekje en de prijslijst.
Ook hebben wij een speciale prijslijst voor wederverkoop.



ProPol Apitherapie Produkten
Ronde Hoep Oost 15 / tel.: 02963-4593
1191 KB Ouderkerk a/d Amstel

Imkersbedrijf „DE IMMENHOF“

Biedt U een ruime sortering HONING voor wederverkoop zoals: Bloemen-, Linde-, Acacia-, Klaver- en Heidehoning.
Tevens leveren wij alle artikelen voor de moderne en traditionele bijenteelt.
Inkoop van oude raat, zegelwas en ruwe was.

Wij zijn geopend: ma, di, do en vr: 13.30 - 20.00.
Zaterdag: 8.00 - 12.00 en na telefonische afspraak.

Harremaatweg 36, 3781 NJ Voorthuizen. Tel. 03429-2046.





MEER DAN 25 DEPOTS

De avonden worden weer langer, de bijen zijn ingewinterd.

U heeft weer tijd om te lezen, het bijenhuis heeft een groot aanbod aan bijenlectuur, waarvan wij een paar boeken onder Uw aandacht willen brengen.

- Mijn ervaring en bedrijfsmethode met de Buckfastbij door Günter Ries f 13,50
- Praktische gids voor de bijenteelt, voor slechts f 47,-
- De Weekendimker door Karl Weiss f 58,90
- Het handboek der moderne Bijenteelt van Schotman, met een schat aan informatie. Dit dikke boek nu voor f 80,-, op is op, het verschijnt voorlopig niet weer in herdruk.
- Het foto-bijboek van Bep Posthumus, een prima kijkboek voor f 29,50
- De oude Imkerij, een uitgave van het Openlucht-museum in Arnhem, slechts f 7,50

Stuk voor stuk prima cadeaus voor de feestdagen.

Voor het verdere aanbod, kunt U de info-prijslijst raadplegen, of bel ons even of het boek dat U zoekt in voorraad is.



*altijd
dichtbij.*

HET BIJENHUIS

WAGENINGEN

Friesland: H. Akkerman, Oosterwoldseweg 47, 8421 RP Oldeberkoop, tel. 05164-439.

Groningen: Fenna en Ger Postma, Kampenslaan 8, 9626 TE Schildwolde, tel. 05982-1455.

Onstwedde: H. Bessembinder, Wessinghuizenweg 18, 9591 VJ Onstwedde, tel. 05991-1226.

Emmen e.o.: J.A. van Groningen, Vaart Z.Z. 124, 7833 AG Nieuw Amsterdam, tel. 05915-52721.

Staphorst: W. Bloemert, Lankhorstweg 28, 7951 PP Staphorst, tel. 05220-52865.

Vriezenveen: G.J.L. ten Cate, Verzetstraat 54, 7671 GL Vriezenveen, tel. 05499-63040.

Enschede e.o.: A.M. Spit, Stemlandeweg 21, 7548 BV Boekelo, tel. 05428-2703.

Reggedal: H. Jansen, Lochemseweg 7, 7475 PA Markelo, tel. 05475-1238.

Gorssel e.o.: G.J. Lensink, Deventerweg 4, 7213 EG Gorssel, tel. 05759-2468.

Achterhoek: B. Meijerman, Dwarsdijk 6, 7025 CR Halle, tel. 05736-1479.

Winterswijk: Mw. M.J. Grevers, Miste 4, 7118 WB Winterswijk, tel. 05430-65239.

Flevoland: Mw. H. Mulder-Scheepmaker, Boeier 04-58, 8242 CL Lelystad, tel. 03200-40393.

Apeldoorn: „Imkershop“, Jan Lievenstro, L. Biesterfeldstraat 4, tel. 055-216850.

Epe e.o.: Coöp. Novaco, Paasvuurweg 7, 8161 CA Epe, tel. 05780-12317.

Nijmegen e.o.: Mw. J.M. de Jong, Spoorstraat 3, 6663 AE Lent, tel. 080-234357.

Bunnik/Houten: B.Th. Barten, Koningslaan 23, 3981 HD Bunnik, tel. 03405-61742.

't Gooi: Imkerij 't Schuurtje, Oude Loosdrechtse dijk 115, 1231 LS Loosdrecht, tel. 02158-4104.

West-Friesland: Klaas Verlaai, Ganker II, 1654 JH Benningbroek, tel. 02297-2325.

Noord-Holland: H.S. Homburg, Velsersdijkweg 165, 1971 ZB IJmuiden, tel. 02550-21530.

Rotterdam: Mw. en dhr. Schmitz, Molecatensingel 266, 3077 SH Rotterdam, tel. 010-4833944.

Gouda: C. Bos, 3e Tochtweg 6, 2841 LM Moordrecht, tel. 01802-1227.

Schouwen-Duiveland: Mw. E. Louw-v. Stekelenburg, Weth. v. Klinkenstraat 15, 4306 CT Nieuwerkerk, tel. 01114-2113.

Walcheren: A. Verboven, Bisschopsstraat 25, 4353 BN Serooskerke, tel. 01189-1499.

Zeeuws-Vlaanderen: Iz. de Hullu, St. Jansdijk 10, 4504 PB Nieuwvliet, tel. 01171-1458.

Idem: K.J. Wolfert, Pr. Mauritsstraat 21, 4571 HB Axel, tel. 01155-2720.

Noord-Brabant: A. Pel, 't Kasteeltje 3, 5688 EN Oirschot, tel. 04997-72096.

Bommelerwaard: Mevr. C.M.W. Diks, Hermoesestraat 17, 4062 PP Zennewijnen, tel. 03445-1773.